

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Afet Yönetimi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Haritalama ve İzleme
Çalışması

Geniş Özet

**NÜKHET PAKSOY
EBRU İNAL
GÜL YALÇIN**

Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi:

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi Faz III

Afet Yönetimi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Haritalama ve İzleme Çalışması Geniş Özet

Nüket Paksoy Erbaydar

Nilüfer Dilara Ar Mutlu

Ebru İnal Önal

Gül Yalçın

Mayıs 2026

CEİD YAYINLARI

Afet Yönetimi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması Geniş Özet
Kaynak gösterilmek kaydıyla yararlanılabilir.

Tel: 0 312 440 04 84

www.ceid.org.tr

www.ceidizler.ceid.org.tr

Süpervizör: İlknur Yüksel-Kaptanoğlu

Editör: Handan Çağlayan

Kapak/İç Tasarım: Hasan Kürşat Akcan

Bu yayın Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir. İçeriği yalnızca Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği sorumluluğundadır ve her zaman Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmaz.

NÜKET PAKSOY ERBAYDAR, Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı’nda öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Tıp Doktoru, Halk Sağlığı Uzmanı, Disiplinlerarası Sosyal Psikiyatri Bilim Uzmanıdır. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları bölümünde yüksek lisans yapmıştır. Temel çalışma alanı kadın sağlığı, toplumsal cinsiyet, toplum ruh sağlığı ve şiddetin önlenmesidir. Toplumsal cinsiyet ve afet konusunda mezuniyet sonrası dersler ve hizmet içi eğitimler vermekte olup 2017-2021 yılları arasında T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı AFAD UDAP kapsamında yapılan “Toplumsal Cinsiyet Perspektifinin Türkiye'nin Afet Politikalarına Entegre Edilmesi” başlıklı projenin yürütücülüğünü yapmıştır. Toplumsal cinsiyet ve afetler başlığında çeşitli yayınları bulunmaktadır.

NİLÜFER DİLARA AR MUTLU, Doktor Adayı, Atılım Üniversitesi’nde politik ekonomi bölümünde doktora öğrencisidir. Temel çalışma alanları arasında iktisadi düşünceler tarihi, politik iktisat, toplumsal cinsiyet, feminist iktisat, Marksist feminizm, kadına yönelik şiddetle mücadele ve kadın cinayetleri yer almaktadır. “Toplumsal Cinsiyet Perspektifinin Türkiye'nin Afet Politikalarına Entegre Edilmesi” başlıklı projede veri analizi sürecinde görev almıştır.

EBRU İNAL-ÖNAL, Doçent Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü’nde görev yapmaktadır. Halk sağlığı, afet yönetimi ve toplumsal cinsiyet alanına özgü çok sayıda yayını vardır. AFAD tarafından desteklenen Ulusal Deprem Araştırma Programı (UDAP) kapsamında 01.12.2017 tarihinde desteklenmeye başlanan, UDAP-Ç-17-02 kodlu “Toplumsal Cinsiyet Perspektifinin Türkiye'nin Afet Politikalarına Entegre Edilmesi” isimli projede araştırmacı olarak görev almıştır ve toplumsal cinsiyet ve afetler başlığında çeşitli yayınları mevcuttur.

GÜL YALÇIN, Diplomat (emekli), İzmir Ekonomi Üniversitesi Öğretim görevlisi (yarı zamanlı). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans Programını tamamlamıştır. Halen İzmir Ekonomi Üniversitesi’nde Uluslararası İlişkiler Doktorası yapmaktadır. Çalışma alanları Uluslararası İlişkiler ve Toplumsal Cinsiyettir. “Toplumsal Cinsiyet Perspektifinin Türkiye'nin Afet Politikalarına Entegre Edilmesi” başlıklı projede çalışmıştır.

İçindekiler

Tablolar.....	5
Kısaltmalar.....	6
I. Giriş.....	8
A. Afet Yönetimi Alanına Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinin Girişi	8
II. Normlar ve Standartlar.....	10
A. Normlar	10
B. Standartlar	13
III. Türkiye Bağlamının Mevcut Durum Analizi: Normatif-Politik Yapı.....	16
IV. Afet Yönetimi Alanıyla İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları ile İlgili Politika Belgeleri.....	22
A. Mahalli idareler	27
B. Sivil toplum örgütlerinin ve diğer kamusal aktörlerin afet yönetimi ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dair çalışmaları	27
V. Göstergeler	30
A. Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler	31
1. Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler - Planlama ve Koordinasyon 31	
2. Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler - Barınma ve Temel İhtiyaçlar.....	39
3. Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Sağlık Hizmetlerine Erişilebilirlik	42
4. Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Şiddetin Önlenmesi.....	44
5. Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler-Eğitim ve Farkındalık.....	46
6. Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -İzleme ve Değerlendirme 49	
B. Afet Sırasında Veri Toplanması Önerilen Göstergeler	51
C. Afet Sonrasında Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Barınma ve Temel İhtiyaçlar	53
1. Afet Sonrasında Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Sağlık ve Şiddetin Önlenmesi.	57
2. Afet Sonrasında Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Eğitim ve Farkındalık	59
3. Afet Sonrasında Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -İzleme ve Değerlendirme	61
VI. Kavramlar ve Teknik Terimler Listesi	63
Kaynakça.....	65

Tablolar

Tablo 1 (A): Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler - Planlama Ve Koordinasyon.....	34
Tablo 2 (A) Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler - Barınma, Temel İhtiyaçlar Ve Bakım Yükü	40
Tablo 3 (A) Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Sağlık Hizmetlerine Erişilebilirlik	43
Tablo 4 (A) Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Şiddetin Önlenmesi.....	45
Tablo 5 (A) Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Eğitim Ve Farkındalık.....	47
Tablo 6 (A) Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -İzleme Ve Değerlendirme	50
Tablo 7 (B)-Afet Sırasında Veri Toplanması Önerilen Göstergeler	52
Tablo 8 (C) Afet Sonrasında Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Barınma Ve Temel İhtiyaçlar	54
Tablo 9 (C) Afet Sonrasında Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Sağlık Ve Şiddetin Önlenmesi.....	58
Tablo 10 (C) Afet Sonrasında Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Eğitim Ve Farkındalık	60
Tablo 11 (C) Afet Sonrasında Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -İzleme Ve Değerlendirme	62

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
AHDER	Afete Hazırlık ve Deprem Eğitimi Derneği
AKOM	İstanbul Afet Koordinasyon Merkezi
AKOMAS	Akom Afet Bilgi Sistemi
ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BKA	Binyıl Kalkınma Amaçları
CATS	Cinsiyet Ayrımcılığı Takip Sekreteryası
CDD	Canadian Disaster Database (Kanada Afet Veritabanı)
CDEMA	Caribbean Disaster Emergency Management Agency (Karayipler Acil Afet Durum Yönetimi Ajansı)
CE-DAT	Complex Emergency Database (Kompleks Aciller Veritabanı)
CEDAW	Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women
CEEP	Cinsiyet Eşitliği Eylem Planı
CEİD	Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği
CRED	The Center for Research on the Epidemiology of Disasters (Afet Epidemiyolojisi Araştırma Merkezi)
CYBE	Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyon
ÇEZE	Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilik
DIBI	Data Informasi Bencana Indonesia (Endonezya Afet Veritabanı)
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EFDRR	European Forum for Disaster Risk Reduction (Avrupa Afet Risk Azaltma Forumu)
EM-DAT	The International Disaster Database-Uluslararası Afet Veritabanı
EŞİK	Eşitlik İçin Kadın Platformu
GLIDNumber	A GLObal IDentifier number (Küresel Tanımlayıcı Sayı)
HAP	Hastane Afet Planı
HASUDER	Halk Sağlığı Uzmanları Derneği
HFA	Hyogo Framework for Action 2005-2015 (Hyogo Çerçeve Eylem Planı 2005-2015)
IASC	Inter-Agency Standing Committee (Kurumlararası Daimi Komite)
IFRC	International Federation of Red Cross and Crescent (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Federasyonu)
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
IDNDR	International Decade for Natural Disaster Reduction-Uluslararası (Doğal Afetleri Azaltma Onyılı)
INSARAG	International Search and Rescue Advisory Group (Uluslararası Arama Kurtarma Ekipleri Tavsiye Grubu)
İLSAP	İl Sağlık Afet ve Acil Durum Planları
İRAP	İl Afet Risk Azaltma Planı
KADAV	Kadınlarla Dayanışma Vakfı
KAGİDER	Türkiye Kadın Girişimciler Derneği
KEFEK	Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu

KEİG	Kadın Emegi ve İstihdamı Girişimi
KSGM	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
LGBTIQ+	Lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks, queer ve artı
MAG	Mahalle Afet Gönüllüleri
MRE	Mayın Risk Eğitimi
MTA	Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü
PSS	Psikososyal Destek
Sendai Çerçevesi	Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi (The Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030-Sendai Framework)
SGDD (ASAM)	Sosyal Gelişim ve Dayanışma Derneği (Association for Social Development and Aid Mobilization)
SPoD	Sosyal Politika, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SKA	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
TABB	Türkiye Afet Bilgi Bankası
TAMP	Türkiye Afet Müdahale Planı
TARAP	Türkiye Afet Risk Azaltma Planı
TBB	Türk Tabipleri Birliği
TCDB	Toplumsal Cinsiyete Dayalı Bütçeleme
TMMOB	Türkiye Mimarlar Mühendisler Odası Birliği
TPD	Türkiye Psikiyatri Derneği
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
TSSB	Travma Sonrası Stres Bozukluğu
TUAA	Türkiye Ulusal Afet Arşivi
TÜRKONFED	Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu
Kısaltma	Açılımı
TÜSİAD	Türk Sanayici ve İş İnsanları Derneği
UDSEP	Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı
UNFPA	United Nations Funds for Population (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu)
UNHCR	BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği
URAP	Ulusal Radyasyon Acil Durum Planı
USGS	United States Geological Survey (Birleşik Devletler Jeolojik Araştırması)
UNDP	United Nations Development Program (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
WEF	World Economic Forum (Dünya Ekonomik Forumu)
WHO	World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü, DSÖ)
UNDRR	United Nations Office for Risk Reduction (Birleşmiş Milletler Afet Risk Azaltma Ofisi)
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

I. Giriş

Bu çalışmanın nihai amacı, afet yönetimi sürecine toplumsal cinsiyet bakış açısının dahil edilerek toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle meydana gelen olumsuz afet sonuçlarının ortadan kaldırılmasına ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması çabalarına katkı sağlamaktır. Bu doğrultuda, toplumsal hayatı şekillendiren en önemli dinamiklerden biri olan toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında Türkiye ölçeğinde doğa kaynaklı bir afet olan depremlere yönelik afet yönetimi süreçleri incelenmiştir. Afetler özellikle kadınlar, kız çocukları üzerinde derin izler bırakmaktadır. Bu sebeple afetlere müdahale süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin gözetilmesi afetlerin olumsuz sonuçlarını azaltmada kritik bir önem taşımaktadır. Çalışma, bu sürece katkıda bulunarak Türkiye’deki mevcut afet yönetimi politikalarını toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendirmeyi ve bu alanda izlenebilir göstergeler belirlemeyi hedeflemektedir. Bu çalışma da 6-7 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen bölgelerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında yaşanan sorunların görünür kılınması için durum tespiti de yapmaktadır.

A. Afet Yönetimi Alanına Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinin Girişi

Toplumsal yaşamda kadınlar ile erkekler arasındaki ilişkilerin anlaşılması toplumsal cinsiyet yaklaşımı ile ele alınmaktadır ve toplumsal cinsiyet konusu küresel boyutta önemli bir gündemdir. Afetler ve afet yönetimi alanına toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin dahil edilmesi ise yakın tarihlere tekabül etmektedir. Oysa, bu alana toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımının dahil edilmesinin elzem olduğu açıktır. Çünkü afetler toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını engelleyen önemli bir unsur olduğu gibi, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından geride kalmış toplumlarda da afetlerin sonuçları daha ağır olmaktadır. Bu alanda özellikle son 30 yılda artan boyutta çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler bu konudaki öncü kuruluş olup, uluslararası afet strateji belgeleri aracılığı ile afetlere yaklaşım ve afet yönetimi süreçlerine toplumsal cinsiyet bakış açısının entegre edilmesi çabalarını sürdürmektedir. Bu belgeler aracılığı ile afet yönetimi alanına toplumsal cinsiyet perspektifinin dahil edilmesi için küresel irade gösterilmesinin yanı sıra Birleşmiş Milletlere üye ülkelere de önemli sorumluluklar ve görevler yüklenmektedir. Bilhassa 2005-2015 tarihlerini kapsayan Hyogo Çerçeve Eylem Planı ve bu planın devamı niteliğinde olan Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçeve Belgesi (2015-2030) afet yönetimi sürecine toplumsal cinsiyet bakış açısının dahil edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Gündüz, 2002: 445).

Afetler kadın, erkek, kız çocuğu ve oğlan çocuğu ayırt etmez. Ancak doğa kaynaklı olsun ya da olmasın tehlikelerin sonucu olarak ortaya çıkan afetlerin sıklığının artmasının yanında afetlerden etkilenenlerin çoğunluğunun toplumsal cinsiyet ilişkileri ve toplumda var olan ayrımcılıklar nedeniyle bilhassa az gelişmiş ülkelerde kadınlar ve kız çocukları olduğu anlaşılmıştır.

Afetlerin toplumsal etkileri üzerine yapılan araştırmalar cinsiyet, yaş, sağlık durumu, eğitim geçmişi, ekonomik durum ile yaşanan bölgenin kalkınmışlık durumu, altyapısı ve toplumsal ve kurumsal destek düzeyinden kaynaklanan önemli farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır. (Gim & Shin, 2002). Bulgular, toplumsal cinsiyet ve sosyo-ekonomik statü gibi değişkenlerin özellikle afet sonrası hayatta kalma ve iyileşme süreçlerinde kritik rol oynadığını göstermektedir.

Afetlerin yol açtığı en olumsuz sonuç can kayıplarına sebep olmasıdır. Bu sebeple afetlerin sonuçlarını değerlendirirken en sık ele alınan konulardan birisi afetlere bağlı ölümlerdir. Ülkelere göre tipleri farklılaşsa da, doğa kaynaklı afetlerde kadınlar arasındaki ölüm hızları erkeklere göre daha yüksektir (Doocy, 2013; Pradhan vd 2007; Sugimoto vd., 2011; İkedo, 1995, UNDP, 2013). Afetlerin uzun vadeli etkileri arasında travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve depresyon gibi ruh sağlığı sorunları da önemli bir yer tutmaktadır. Bu sorunlar ağırlıklı olarak kadınları etkilemektedir (Frankenberg vd., 2008; Başoğlu vd., 2002; Yoshida, 2014). Afetlerin kadın sağlığı ve üreme sağlığı üzerinde de olumsuz etkileri vardır (Hapsari vd., 2009; Behrman ve Weitzman, 2016), Leyser-Whalen vd., 2011). Ayrıca afet sonrası toplumsal cinsiyet temelli sosyal kırılganlık, şiddet ve ekonomik sorunlar da bilhassa kadınları etkilemektedir (Akerkar & Fordham, 2017; Thurston vd. 2021; Crawford vd. 2023; Yamashita, 2024; Llorente-Marrón vd., (2020; Rubbia, 2022) Kümbetoğlu vd., 2007; Acar ve Ege, 2001; Akçar, 2001; Özdemir 2024). Afetlerin LGBTIQ+’lar yaşadığı eşitsizlikleri daha da artırdığı afet sonrası ayrımcılık, barınma ve yardıma erişimindeki zorlukların arttığı görülmektedir (Tıgıoğlu Gümüş, 2023).

Bu bilgiler ışığında, afetlerin yalnızca fiziksel yıkım yaratmakla kalmadığı, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştirdiği açıkça görülmektedir. Toplumsal cinsiyet perspektifinin afet yönetimi süreçlerine bütüncül bir şekilde entegre edilmesi hem afetlerin etkilerini azaltmak hem de daha adil ve kapsayıcı bir toplum inşa etmek açısından kritik önemdedir. Bu nedenle, afetlere hazırlık, müdahale ve iyileşme aşamalarında toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde politika ve uygulamaların geliştirilmesi kaçınılmaz bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

II. Normlar ve Standartlar

A. Normlar

Normlar, uzun süren mücadeleler sonucunda kabul edilen ve mevzuat ile güvence altına alınan temel değerlerdir ve uluslararası insan hakları belgelerinin temel dayanaklarını oluştururlar.

Halklar ve uluslar için hak ve özgürlükler açısından ortak ideal ölçüleri ortaya koyan; politik ve toplumsal hayatın küresel normlarını belirleyen referans belge İnsan Hakları Evrensel Beyanname’si’dir (İHEB, 1948). İHEB’ye dayanarak kabul edilen diğer bütün belgeler ile ortaya konan normlar çerçevesinde taraf devletler, bu normlara uygun hareket etme yükümlülüğünü de kabul etmektedirler. İHEB’nin ilk iki maddesi İHEB’nin normları hakkındadır. Bu normlar eşitlik, dayanışma ve ayrımcılık yasağıdır. Uluslararası insan hakları belgelerinin her birisi de bu nedenle ilgili alanda İHEB ile uyumlu normları başlangıçta ifade etmektedirler. Uluslararası insan hakları belgeleri ve bu belgelerde yer alan normlar, kadınların insan haklarının tanınması açısından da önemli dayanak oluşturan belgelerdir.

Afetler ve toplumsal cinsiyet alanının gelişimi Birleşmiş Milletler öncülüğünde, daha ziyade iki eksende yürütülmüştür. İlki, risk yönetimi odaklı olup, risk yönetiminin etkin kılınması için buna toplumsal cinsiyet perspektifinin dahil edilmesine yönelik Birleşmiş Milletler Afet Risk Azaltma Ofisi öncülüğünde yürütülen süreçtir. İkincisi ise Kadının Statüsü Komisyonu ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Komitesi gibi BM kuruluşlarınca kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği merkezinde sürdürülen faaliyetlerin afetler alanıyla ilişkilendirilmesine yönelik gayretlerdir.

Halihazırda, afetler alanını düzenleyen, “uluslararası afet hukuku” olarak tanımlanabilecek, bağlayıcı ve bütünlüklü bir evrensel sözleşme bulunmamaktadır (Çelik, 2023). Bu alana ilişkin uluslararası düzenlemeler, karışıklığa sebep olabilecek kadar çok sayıda hukuki araç, eylem planı, çerçeve ya da strateji gibi farklı isimler altındaki belgelerde dağınık bir şekilde yer almaktadır. Bu çalışmada afet yönetimi ve toplumsal cinsiyet eşitliği tematik alanına ilişkin normlar için 27 uluslararası belge referans olarak alınmıştır. Raporun teması kapsamında yedi norm belirlenmiştir. Bu normlar şunlardır:

1. Eşitlik (Equality)
2. Toplumsal cinsiyet eşitliği (Gender equality)
3. İnsan onuruna saygı (Human dignity)
4. Ayrımcılık yasağı (Non-discrimination)
5. Hesap verebilirlik (Accountability)

6. Katılım ve güçlenme (Participation and empowerment)

7. Afet riskini azaltma ve afetlere karşı dirençli kılma (Disaster risk reduction-resilience)

Eşitlik: Eşitlik normu demokrasi ve hukuk devletinin en önemli dayanaklarından biri olup kişileri keyfi muameleye maruz kalmaktan korumayı amaçlar. Uluslararası belgelerin yanı sıra ulusal mevzuatta da eşitlik ilkesi ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer herhangi bir akide, milli veya içtimai menşee, servet, doğuş veya herhangi diğer bir fark gözetilmeksizin herkesin haklardan eşit yararlanması olarak ifade edilmektedir. Devletler eşitliği sağlama konusunda birincil sorumluluk sahibidir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği: Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve erkeklerin doğuştan kadın veya erkek olmalarına bağlı olmaksızın hakların, sorumlulukların ve fırsatların eşit olması anlamına gelir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların ve erkeklerin çıkarlarının, ihtiyaçlarının ve önceliklerinin dikkate alınmasını içerir ve bu şekilde farklı kadın ve erkek gruplarının çeşitliliğini tanıır. Toplumsal cinsiyet eşitliği sadece kadınların değil, erkeklerin de sorunu olarak hem de sürdürülebilir, insan odaklı gelişmenin bir önkoşulu ve göstergesi olarak görülür (European Institute for Gender Equality). Yasal eşitlik anlayışında, farklı kişilere ya da gruplara toplum içinde eşit değerle davranılması söz konusudur. Oysa, toplumdaki bireyler haklara erişimde eşit konumda değildir. Bu nedenle hak temelli yaklaşımlarla, farklılık eşitliği ve toplumsal cinsiyet eşitliği arasında birbirini tamamlama hatta örtüşme söz konusudur. Bu nedenle ve eşitlik normuna ilave olarak toplumsal cinsiyet eşitliği normu geliştirilmiştir.

İnsan onuruna saygı: İnsan onuruna saygı normu, her bireyin temel hak ve özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesine dayanan bir kavramdır. İnsan onuruna saygı, insanların doğuştan getirdikleri onur gereği eşit olmaları anlamında kullanılmaktadır. Bu norm gereğince, herkesin insanca yaşama hakkına sahip olduğu kabul edilir ve her bireyin insan haklarına saygı gösterilmelidir (Ecevit, 2021; Gilabert, 2023; Hollenbach, 2021; Yermek et al. 2020). İnsan onuruna ilişkin vurguları başta İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi olmak üzere Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakları Uluslararası Sözleşmesi, Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), CEDAW gibi pek çok uluslararası belgede kimi zaman bu belgelerin başlangıç hükümlerinde kimi zamansa düzenlemelerin çeşitli maddelerinde görmek mümkündür.

Ayrımcılık yasağı (Non-discrimination): Bu norm eşitlik ilkesi ile genellikle yana ve çoğu kez de aynı şeyi ifade etmek üzere kullanılmaktadır (Gül ve Karan, 2011). Eşitlik ve ayrımcılık yasağı aynı anlamda kullanıldığında ayrımcılık yapılmıyorsa eşitlik söz konusudur ve devletin ayrımcılıktan kaçınma şartı vardır.

Devletler, ayrımcılıktan kaçınmanın ötesinde, özel önlemler gibi bir dizi önlem olarak ayrımcılığı ortadan kaldırma konusunda da yükümlüdür. İnsan hakları hukukunun temel ilkelerinden olan ayrımcılık yasağı, Birleşmiş Milletler Şartı başta olmak üzere, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi temel metinlerde, kişinin ırk, dil, din, cinsiyet etnik köken, engellilik ya da başka herhangi bir sebeple ayrımcı muameleye tabi tutulamayacağını öngörmektedir. 1966 tarihli Uluslararası Sivil ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ve Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi de, ayrımcılık konusundaki yorumları ve getirdikleri denetim mekanizmalarıyla, kadınlara yönelik ayrımcı uygulamaların ortadan kaldırılması çabalarının ileriye taşınmasına katkıda bulunmuştur.

Hesap verebilirlik (Accountability): Hesap verebilirlik hak temelli yaklaşımın önemli bileşenlerinden birini oluşturmaktadır. Afetler bağlamında, afet risk ve can ve mal kayıplarının sürdürülebilir bir şekilde azaltılmasını hedefleyen Sendai Belgesi, afet risk önleme ve azaltma açısından devletlerin temel sorumluluk ve rolünü vurgulamanın yanısıra, paydaşların rolünün de altını çizmektedir. Sendai Çerçevesi’nde hesap verebilirlik ve şeffaflığın, risklere karşı güvenli ve dirençli bir gelecek için gerekli olduğu belirtilmekte, kanıt temelli politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasında devletlerin merkezi rolüne vurgu yapılmakta, politikadaki boşlukların tespiti ve giderilmesi, maruziyet ve kırılganlıkların azaltılmasının ve böylelikle ekonomik, sosyal ve insani kayıpların asgariye indirilmesinin önemine dikkat çekmektedir. CEDAW 37 Genel Tavsiyesi de “hesap verebilirlik ve adalete erişim” normunu CEDAW’ın ana değerlerini oluşturan ve afet risk azaltma açısından temel gereklilik olarak görülen prensiplerden biri olarak nitelendirmektedir.

Katılım ve Güçlenme (participation and empowerment): Kadınların toplum yaşamının çeşitli alanlarına katılımlarının artırılmasını ve kendi yaşamları üzerinde kontrol sahibi olmalarını sağlayacak şekilde güçlenmelerini ifade eden bu norm, afet yönetimi ve toplumsal cinsiyet alanı açısından kadınların (farklı kadın grupları ve kız çocukları da dahil olmak üzere), afetlerle başetme becerilerinin güçlendirilmesini ve afet yönetim sürecine eşit olarak katılımlarının teşvik edilerek liderlik kapasitelerinin geliştirilmesini ifade etmektedir. Kahire Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı’nda (1994) kalkınmanın temel unsurları arasında kadınların güçlendirilmesine yapılan vurgunun yanısıra, 1995 Pekin Deklarasyonu’ ve Eylem Platformu’nda çevre koruma ve afetler alanında kadının bilgi ve becerilerinden yararlanılmasına yönelik ifadeler, afetler bağlamında kadınların güçlendirilmesi kavramının gelişimi açısından önemlidir. Hyogo ve Sendai eylem planlarında kadınların afet yönetimi sürecindeki liderlik ve katılımlarının teşvik edilmesi gereği dile getirilmektedir. 2015 yılında imzalanan Paris Anlaşması’nda, afetler alanı ile bağlantılı iklim değişikliğine uyum bağlamında, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesine vurgu yapılmakta, ve iklim değişikliğine uyum

faaliyetlerinin toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımla yürütülmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Afet riskini azaltma ve afetlere karşı dirençli kılma (Disaster risk reduction resilience): Afet riskini azaltma ve dirençlilik normu, toplulukların afetlere karşı hazırlıklı olmasını ve dayanıklılığını artırmayı amaçlamaktadır. İklim değişikliği ile artan afet riskleri, toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında kırılgan grupların korunması için afet risk yönetiminin önemini artırmaktadır. Afetlerin odağı yıllar içerisinde kurtarma ve müdahaleden risk azaltmaya ve dirençlilik artırmaya kaymıştır. Günümüzde, afet yönetimi disiplini, afetlerden sonra oluşan zararları telafi etmeye ve gerekli acil destek mekanizmalarını hayata geçirmeye yönelik olan kriz yönetimi yaklaşımı yerini “risk yönetimi/risk azaltma” yaklaşımına bırakmıştır. Uluslararası Afet Azaltma Stratejisi ile afetler meydana gelmeden önce riskten kaçınmaya ve riski azaltmaya çalışan kapsamlı bir yaklaşıma geçiş yapılmıştır. Yokohama Stratejisi afeti önleme, azaltma ve buna yönelik kapasitelerin (dirençliliğin) geliştirilmesine yönelik ilkeleri ortaya koymuş, bu anlayış Hyogo Çerçeve Eylem Planı ile daha da geliştirilmiştir. Sendai’de 2015’te kabul edilen çerçevede Risk Azaltma Çerçevesi olarak Sendai Çerçevesi ile geliştirilmiştir. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının da önemli bir kısmı afet riskinin azaltılması ile ilişkilidir ve bu amaçlar altında tanımlanan 25 hedef, afet riskinin azaltılmasının temel bir kalkınma stratejisi olarak rolünü ortaya koymaktadır.

B. Standartlar

Afetler uluslararası alanda 1970’li yılların başında tartışılmaya başlanmış ancak Birleşmiş Milletler (BM) gündemine ilk defa 1987’deki Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun (BMGK) 42. oturumunda taşınmıştır. BMGK, 1990 yılından sonraki 10 yılı **“Uluslararası Doğal Afetleri Azaltma On Yılı”** (International Decade for Natural Disaster Reduction, IDNDR) olarak belirlemiştir.

IDNDR’nin son dönemine ait (1998-1999) program planı ise beş ana tema etrafında şekillendirilmiştir.

IDNDR'nin başlangıcında belirlenen hedefler şunlardır:

1. Ülkelerin doğa kaynaklı afetlerin etkilerini azaltma kapasitesini, afet zarar potansiyelinin değerlendirilmesini, erken uyarı sistemlerinin kurulmasını ve afetlere karşı dirençli kılınma konusunda kapasitesini artırmak.
2. Mevcut bilimsel ve teknik bilgilerin uygulanmasına yönelik uygun kılavuzlar ve stratejiler geliştirmek,

3. Bilgi alanındaki kritik boşlukları ele almak amacıyla bilimsel ve mühendislik çalışmalarını teşvik etmek,
4. Mevcut ve yeni teknik bilgilerin yayılmasını sağlamak,
5. Doğal afetlerin değerlendirilmesi, tahmini, önlenmesi ve azaltılması için teknik yardım ve teknoloji transferi, eğitim ve öğretim programları aracılığıyla önlemler geliştirmek ve bu programların etkinliğini değerlendirmek.

IDNDR için üç program hedefi belirlenmiştir. 21. yüzyılın başında IDNDR'nin başarılarını bu hedeflere göre değerlendirmek amaçlanmış olup, 2000 yılı itibarıyla, tüm ülkelerde aşağıdaki unsurların yer alması beklenmiştir:

1. Ülkeler düzeyinde doğa kaynaklı tehlikelerden kaynaklanan risklere dair kapsamlı değerlendirmelerin kalkınma planlarına entegre edilmesi,
2. Ulusal ve yerel düzeyde uzun vadeli afet önleme, afete hazırlık ve toplum farkındalığını ele alan uygulamaya yönelik önlemlerin yer aldığı zarar azaltma planlarının hazırlanması,
3. Küresel, bölgesel, ulusal ve yerel düzeyde ulaşılabilir uyarı sistemlerinin kurulması.

Ayrıca Hyogo Eylem Çerçevesi, Sendai Afet Risk Azaltma Eylem Planı, BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ve CEDAW 37 sayılı Genel Tavsiye Kararı afet yönetimi ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanındaki standartların geliştirilmesindeki kilometre taşı belgelerdir.

Afetler alanında ilk en geniş katılımlı ortak strateji belgesini oluşturan **Hyogo Eylem Çerçevesi’nde** (2005) toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşım, afet yönetiminin birçok aşamasını kapsayacak şekilde genişletilmiş, toplumsal cinsiyet perspektifinin tüm afet risk yönetimi politika, plan ve karar alma süreçlerine-risk değerlendirme, erken uyarı, veri yönetimi ve eğitim dahil- entegre edilmesi ortak bir hedef olarak ortaya konulmuştur. Toplumsal cinsiyet perspektifinin afet yönetimi süreçlerine entegre edilmesi bağlamında direnç kültürünün geliştirilmesi, karar alma, erken uyarı ve eğitim boyutlarına vurgu yapmıştır.

2015 yılında kabul edilen **Sendai Afet Risk Azaltma Eylem Planı (Sendai Çerçevesi)**, afet risk azaltma alanındaki en kapsamlı ve temel strateji belgesidir. Bu belgede, afet yönetimi ve toplumsal cinsiyet alanında önemli-ama yeterli olmayan-standartlar ortaya konulmuş, afet yönetimine ilişkin tüm politika ve uygulamalara toplumsal cinsiyet, yaş, engellilik ve kültürel perspektifin dahil edilmesi gerektiği kayda geçirilmiştir. Kadınların ve kız çocukların, başta iklim değişikliği olmak üzere, afet yönetimi faaliyetlerine katılma, liderlik etme ve karar alma süreçlerinde yer almaları konusunda eşit imkanlar sunulması ve teşvik edilmesi biçiminde önemli bir standart bu belge ile ortaya konulmuştur. Bunun yanı sıra, kadınların ve kadın hakları

örgütleri ve ilgili devlet kurumlarının, yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde, toplumsal cinsiyete duyarlı afet risk ve iklim değerlendirmelerine katılmalarına yönelik kapasite ve becerilerinin artırılması; kadınların teknoloji, eğitim olanaklarına ve ilgili bilgi kaynaklarına erişimlerinin artırılması gereği dile getirilmiştir. Sendai Çerçevesi’nin öncelikleri bir başka ifade ile afet yönetiminde afet risk yönetimi anlayışına geçilerek afet olmadan önce önlenmesi için çalışması, afet yönetiminde çok sektörlü, çok paydaşlı ve katılımcı yaklaşımın benimsenmesi ve mevzuatın bu anlayışla gözden geçirilerek yenilenmesi, afetlere etkili hazırlık yapılması ve afetin önlenemediği durumda oluşan hasarın “Öncekinden daha iyisini yapma” stratejisi ile giderilmesi ve müdahale aşamalarında kadınlara, çocuklara ve dezavantajlı kişilere yönelik evrensel erişilebilirlik ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı yaklaşımların benimsenmesi olarak ifade edilebilir. 2015 tarihinde benimsenen **BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları**, kalkınma ile iklim değişikliğine uyum ve afetlere karşı dirençliliğe yönelik entegre politikalar geliştirilmesine yönelik düzenlemelere yer vermiştir. Bu bağlamda Sendai belgesine atıfta bulunularak bütüncül bir afet risk yönetiminin her düzeyde geliştirilmesi ve uygulanması dile getirilmiştir.

Afet yönetimi ve toplumsal cinsiyet alanında hak temelli bir yaklaşım getirmesi açısından, 2018 yılında kabul edilen **CEDAW 37 sayılı Genel Tavsiye Kararı (GTK)** özel bir öneme sahiptir. Bu Tavsiye Kararı “İklim Değişikliği Bağlamında Afet Risk Azaltmanın Toplumsal Cinsiyet Boyutları” başlığını taşımakta, ancak, iklimle ilgili olmayan afet risk yönetimini de kapsadığı metin içerisinde belirtilmektedir. Oldukça kapsamlı olan 37 sayılı GTK, CEDAW sözleşmesinde doğrudan yer verilmeyen afet yönetimi bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliğini sözleşme ile bağlantılandırmak suretiyle düzenlemektedir. CEDAW 37 sayılı GTK’da hesap verilebilirlik unsuruna da yer verilerek, afetler ve toplumsal cinsiyet alanının yeterince düzenlenmemiş bir yönü de dikkate alınmıştır.

III. Türkiye Bağlamının Mevcut Durum Analizi: Normatif-Politik Yapı

Türkiye’de afet yönetiminde geçmişte askeri yönetim ve kontrol yaklaşımına sahip olan afet yönetim süreci, günümüze kadar birçok değişim ve gelişim göstermiştir. Askeri yönetim ve kontrol yaklaşımına dayalı afet yönetim süreci, daha çok nükleer savaş tehditleri ve düşman taarruzları ile ilgilenmekteydi. Bu nedenle afet yönetimi tamamen sivil savunma yaklaşımını hedeflemekteydi. Sivil savunma yaklaşımı, afetler sonrası oluşacak kriz ortamına yönelik kontrol ve yönetim anlayışını içeren bir süreçtir (Dynes, 1998). Ancak 1960’lardan 1990’lara kadar değişen koşullar ve tehditler bu yaklaşımın, doğa kaynaklı afetlerle mücadeleyi ve müdahale aşamasını içeren bir anlayışa evrilmesine sebep olmuştur. Geleneksel afet yönetimi anlayışını temel alan bu süreç, afet anı ve afetler sonrası iyileştirme faaliyetlerini ele almaktaydı. Ancak, geleneksel afet yönetiminin afetlerin olumsuz etkilerini azaltmada etkili olmadığı zamanla görülmüştür (Özmen ve Özden, 2013). Özellikle ülkemizde bu anlayışın yetersiz ve eksik olduğunun belirleyicisi ya da miladı 1999 Marmara depremleri (17 Ağustos ve 12 Kasım) olmuştur. Bu depremler, afet yönetimi sürecinin değişmesi gereğini açıkça ortaya koymuştur. Ülkenin edindiği bu afet tecrübeleri, uluslararası afetler politikasında yaşanan dönüşüme ayak uydurulmasına ve yaklaşımların gözden geçirilmesine sebep olmuştur. Bu dönüşüm beraberinde bütünleşik ve modern afet yönetiminin temel ilkelerinin benimsenmesi ve uygulanmasını zaruri kılmıştır. Günümüz afet yönetimi süreci, müdahale ve iyileştirme çalışmalarından daha çok planlama, dirençlilik, sürdürülebilir zarar azaltma ve halkın katılımına yönelik çalışmaları içermektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın başlangıç kısmında “Her Türk vatandaşının bu Anayasa’daki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu” ifadesi yer almaktadır ve burada eşitlik vurgusu yapılmaktadır. Kanununun 10. maddesinde ise “herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir” ifadeleri yer almaktadır. Bu madde eşitlik ve ayrımcılık yasağı normunu ele almaktadır. Anayasanın, 41. maddesinde ise ailenin eşler arasındaki eşitliğe dayandığından söz edilmektedir. Ayrıca, insan onuruna saygı normuna bir gönderme yapılmıştır. Afetlerle ilgili ise 119. madde¹ kapsamında “olağanüstü hâl yönetimi” ele alınmaktadır. Bu madde kapsamında; “Cumhurbaşkanı; savaş, savaş gerektirecek bir durumun baş göstermesi, seferberlik, ayaklanma, vatan veya

¹ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanununun 12nci maddesiyle, bu maddenin “A. Olağanüstü haller” ve “1. Tabii afet ve ağır ekonomik bunalım sebebiyle olağanüstü hal ilanı” olan kenar başlıkları metinden çıkarılmış, “III. Olağanüstü yönetim usulleri” şeklindeki madde kenar başlığı ise metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması, anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması, şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması, tabii afet veya tehlikeli salgın hastalık ya da ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hallerinde yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir” ifadesi bulunmaktadır.

Türk Medeni Kanunu, 1 Ocak 2002 yılında yürürlüğe girmiştir. Kanunda 1084 madde yer almaktadır. Kanun’un 8. maddesinde “Her insanın hak ehliyeti vardır. Buna göre bütün insanlar hukuk düzeninin sınırları içinde, haklara ve borçlara ehil olmada eşittirler” ifadesi yer almaktadır ve eşitlik normu vurgulanmıştır. Dernekler ve vakıflarda eşit üyelik hakları (Md. 68 ve 69), aileye özgülenen malların eşitliği, boşanma durumunda aile konutu ve evin kim tarafından kullanılacağı (Md. 250, 254), aile mallarına ilişkin haklarda eşitlik (Md. 376) ve miras hukukuna ilişkin eşitlik (Md. 495, 496, 497, 649, 688, 691), intifa ve irtifak haklarında eşitlik (Md. 834) yer almaktadır. Kanununun 754. maddesi kapsamında genel olarak kamu hukuku kısıtlamaları yer almakta olup, “Taşınmaz mülkiyeti hakkının kamu yararı için kısıtlanması, özellikle yapı, yangın, doğa kaynaklı afetler ve sağlıkla ilgili kolluk hizmetlerine; orman ve yollara, deniz ve göl kıyılarındaki ana ve tali yollara sınır işaretleri ve nirengi noktaları konulmasına; toprağın iyileştirilmesine veya bölünmesine, tarım topraklarının veya yapıya özgü arsaların birleştirilmesine; eski eserler, doğal güzellikler, manzaralar, seyirlik noktaları ve ender doğa anıtları ile içmeler, ılıcalar, maden ve kaynak sularının korunmasına ilişkin mülkiyet kısıtlamaları, özel kanun hükümlerine tâbidir” değerlendirmesi yer almaktadır. Başka bir afete ilişkin değerlendirme söz konusu değildir.

Türk Ceza Kanunu (TCK), 2004 yılında yenilenmiştir. Kanununun, 3. Maddesinin 2. fıkrasında “Ceza Kanunu’nun uygulanmasında ırk, dil, dini mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, milli veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konuları yönünden ayırım yapılmaz ve hiçbir kimseye ayrımcılık tanınmaz.” ifadesi vardır. Bu ifade ile hem eşitlik hem de ayrımcılık yasağı normları ele alınmıştır. Kanununun 142. Maddesinin c ve d fıkralarında nitelikli hırsızlık hükümleri yer almakta olup, “bir afet veya genel bir felakatin meydana getirebileceği zararları önlemek veya hafifletmek maksadıyla hazırlanan eşya hakkında” suçtu yer almaktadır. Aynı madde kapsamında suçun niteliği ile ilgili de “Doğal bir afetin veya sosyal olayların meydana getirdiği korku veya kargaşadan yararlanarak” hükmü bulunur.

09.06.1958 tarih ve 7126 sayılı “**Sivil Savunma Kanunu**” afetleri yalnızca tabii afetler olarak ele almıştır. Bu kanun kapsamında afetlerde gerekli kurtarma çalışmalarının ve yönetilmesinin o döneme uygun şekilde askeri bakış açısı ile ele alındığı ve

değerlendirildiği görülmektedir. Sivil korunmadan ziyade sivil savunmanın yer alması ise kanunun dezavantajları arasında yer almaktadır. Kanunun 13. maddesi “Askerlikle ilgili olmayan ve kendisine Milli Savunma ile alakalı diğer kanunlarla herhangi bir vazife ve mükellefiyet tahmil edilmemiş olan 15 yaşını bitirmiş ve 65 yaşını bitirmemiş kadın ve erkek bütün yurttaşlar sivil savunma hizmet teşkilatında kendilerine verilecek görevleri yapmakla mükelleftirler. Bu mükelleflerin miktarı mahallin ihtiyacına göre Sivil Savunma Genel Müdürlüğünce tesbit olunur” olarak yer almaktadır.

7269 sayılı “Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun” ise afet sonrası ortaya çıkan zararların azaltılmasını amaçlamaktadır. Kanun, afetleri, deprem (yer sarsıntısı), yangın, su baskını, yer kayması, kaya düşmesi, çığ, tasman ve benzeri afetler olarak ele almaktadır. Bu yasal düzenlemede de afet yönetiminde askeri bakış açısının hakimiyetinin devam ettiğini söylemek mümkündür. Yasa kapsamında afet bölgelerinde yürütülecek teknik işler ve afetler sonrası hak sahipliği konuları detaylandırılmıştır. Sivil Savunma Kanunu’ndan bir yıl sonra kabul edilen bu kanunda yalnızca erkeklere görev yüklenilmiştir. Kanun’un ilgili hak sahipliği bölümlerinde cinsiyete özgü bir vurgu yer almamaktadır.

1992 Erzincan depremi ile 38.388 sayılı **“Erzincan, Gümüşhane ve Tunceli İllerinde Vuku Bulan Deprem Afeti ile Şırnak ve Çukurca’da Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Kanun”** yürürlüğe girmiştir. Bu kanun sonrası afetlerden etkilenen diğer yöreleri de kapsama almak üzere 4123 sayılı **“Tabii Afet Nedeniyle Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesine Dair Kanun”** çıkarılmıştır (Aktel, 2015). Bu kanun, tabii afete maruz kalan yörelerde normal hayatın devamını sağlayacak hizmetlerin yürütülmesi, hasar ve tahribatın giderilmesi ile 2.2.1981 tarihli ve 2380 sayılı Kanun’a göre kurulmuş fonlardan yapılacak yardıma ilişkin usul ve esaslarını düzenlemeyi amaçlamaktadır ve fona ilişkin hükümler içermektedir.

1999 Marmara Depreminin hemen ardından 27.08.1999 tarih ve 4452 sayılı **“Doğal Afetlere Karşı Alınacak Önlemler ve Doğal Afetler Nedeniyle Doğan Zararların Giderilmesi İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu”** çıkartılmış ve çağdaş bir yapılaşma vurgusu yapılmıştır. Keza 17.06.2009 tarihinde **“5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun”** yürürlüğe girmiş ve bugünkü AFAD teşkilatı kurulmuştur. Ancak bu teşkilat yapılanmasında toplumsal cinsiyete özgü bir atıf söz konusu değildir.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Türkiye’nin afet ve acil durumlara ilişkin yetkin ve yetkili teşkilatıdır. 15/07/2018 tarihinde yayımlanan 4 No.lu Bakanlıklarla Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatları Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile AFAD’ın görevleri: “afet ve

acil durumlar ile sivil savunmaya ilişkin hizmetlerin ülke düzeyinde etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi için gerekli önlemlerin alınması ve olayların meydana gelmesinden önce hazırlık ve risk azaltma, olay sırasında yapılacak müdahale ve olay sonrasında gerçekleştirilecek iyileştirme çalışmalarını yürüten kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması, yurt içinde ve yurt dışında insani yardım operasyonlarının yapılması ve koordine edilmesi ile bu konularda politika önerilerinin geliştirilmesi ve uygulanması” şeklinde sıralanmaktadır. AFAD stratejik planında 6 amaç, 30 hedef, 117 gösterge mevcuttur. Ulusal ve uluslararası konjonktürü dikkate alarak katılımcı bir anlayışla hazırlanan AFAD’ın stratejik planı, koordinasyon ve iletişim, risk azaltma, afet esnası ve sonrası, toplumsal farkındalık, uluslararası etkililik, kurumsal kapasite olarak altı tema ve bu temalara hizmet eden amaçları ele almaktadır. Planda personelin cinsiyete göre dağılımı da sunulmuştur. Söz konusu dağılıma bakıldığında taşra kadrosunda %83,17, merkez geçici kadrosunda %65,13, merkez kadrolu kadrosunda ise %67,33 oranında erkek personel çalışmaktadır. Kadın personel sayısı oldukça azdır ve taşrada bu sayı daha da düşüktür. Ayrıca, AFAD’ın belirttiği vizyon, misyon ve stratejik planlarında toplumsal cinsiyet vurgusu yer almamaktadır.

AFAD’ın mevzuat ana sayfasında 18.09.-29.09.2023 tarihleri arasında yapılan inceleme sonucunda 32 yönetmelik yer aldığı görülmüştür. Ancak AFAD’a ilişkin yönetmeliklerin tamamına yakını teknik nitelikte olduğu için, burada yalnızca **Afet Sebebiyle Hak Sahibi Olanların Tespiti Hakkındaki Yönetmelik, İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri Hizmet İçi Eğitim Yönetmeliği, Geçici Koruma Yönetmeliği, “Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Lojman Yönergesi, Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi ve İşletilmesi Hakkında Yönerge** ele alınmıştır.

“Afet Sebebiyle Hak Sahibi Olanların Tespiti Hakkındaki Yönetmelik”, afet sebebiyle, kendilerine bina yapılacak veya inşaat kredisi verilecek malik ve hissedarlarla, ebeveyni ile oturan **evli** kişilerin hak sahipliğini ele almaktadır.

İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri Hizmet İçi Eğitim Yönetmeliği ise il afet ve acil durum müdürlüklerinde görevli personelin, görev ve sorumluluklarının gerektirdiği bilgi, beceri ve davranışlarına sahip olmalarını sağlamak ve uygulanacak eğitimlerin ilkelerini ve yönetimini düzenlemektedir. Bu yönetmelik kapsamında 6. maddenin e fıkrasında “Hizmet içi eğitimden yararlanmada öncelikler esas alınarak, bütün personele fırsat eşitliği sağlanır” ibaresi yer almaktadır.

Geçici Koruma Yönetmeliği ise uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayanlara sağlanabilecek geçici koruma işlemlerinin usul ve esaslarını içermektedir. Bu yönetmelik özel ihtiyaç sahibini; yabancılardan, refakatsiz çocuk, engelli, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya

işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişi olarak tanımlamaktadır. Çocuklarla ilgili hükümleri de ele alan bu yönetmelik kız veya oğlan çocuğunu ayırt etmeden genel bir ifade olarak hükümler içermektedir. Halbuki kız ve oğlan çocuklarının da ihtiyaçlarına yönelik belirlemelerde bulunulması ve değerlendirilmesi daha uygun bir ihtiyaç saptamanın yapılmasını sağlayacaktır.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Lojman Yönergesi’nde madde 10 (1) kapsamında “Kendisine konut tahsis edilen biriyle evli bulunanlar bu konutta oturdukları süre boyunca kamu konutlarından yararlanamazlar” ifadesi yer almaktadır.

2015 yılı **Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi ve İşletilmesi Hakkında Yönerge**” cinsiyete özgü atıflar barındırmakta ve toplumsal cinsiyete kısmen duyarlı bir anlayış sergilemektedir.

Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı-2023 (UDSEP-2023), depremlerin neden olabilecekleri fiziksel, ekonomik, sosyal, çevresel ve politik zarar ve kayıpları önlemeyi veya etkilerini azaltmayı ve depreme dirençli, güvenli, hazırlıklı ve sürdürülebilir yeni yaşam çevreleri oluşturmayı amaçlamaktadır. Bir planda ilk kez **toplumsal cinsiyete** atıfta bulunulmuş ve önemli bir fonksiyon olduğu vurgusu yapılmıştır. Bu ifade aşağıda yer almaktadır;

*“Toplumun önemli çoğunluğunu oluşturan kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler özelinde her bir grubun ayrı ayrı dikkate alınacağı çalışmaların yapılması ve bu çalışmaların sonuçlarının da afet yönetimi sisteminin içine dâhil edilmesi gerekmektedir. Afetlerle baş edebilme kapasitesinin artırılması ve zarar görebilirliğin azaltılması; kişilerin ve sosyal grupların sosyal bağları, güç ilişkileri, bilgi ve yetenekleri, **toplumsal cinsiyet rolleri**, sağlık ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri ve yerleşimlerinin birer fonksiyonudur. Bu süreçlerde kadınların, çocukların, yaşlıların ve engellilerin zayıf konumları da zarar görebilirliklerini artırıcı birer etken olarak yer almaktadır.”*

Ulusal Radyasyon Acil Durum Planı (URAP) 2013, yurt içinde veya yurt dışında meydana gelebilecek bir radyasyon acil durumu için ulusal seviyede ve il seviyesinde yapılacak planlamanın, gerçekleştirilecek müdahalenin ve uluslararası ilişkilerin yürütülmesine ilişkin esasları ele almaktadır. Herhangi bir toplumsal cinsiyete özgü vurgu söz konusu değildir.

AFAD sayfasında yer alan eylem planları arasında bulunan **Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) 2014**, Türkiye’de yaşanabilecek her tür ve ölçekteki afet ve acil durumlara müdahale için görev alacak, kamu, özel sektör kurumlarını, sivil toplum kuruluşlarını ve gerçek kişileri kapsamaktadır. Plana özgü organizasyon süreci, analiz

süreci, kapasite geliştirme süreci ve entegrasyon süreci yer almaktadır. Müdahale organizasyonu sürecini ele almaktadır. Planda toplumsal cinsiyete özgü vurgu söz konusu değildir.

2022-2030 Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP) 2022, afet olmadan önce gerekli faaliyetleri bir süreç dahilinde sorumluları ve sorumlulukları birlikte tanımlayan sürdürülebilir bir plandır. Türkiye’nin afet risk profili kapsamında kitlesel göç ele alınmış ve bu afet türü ile ilgili “Göç hareketleri ve göçmen sayıları her yıl artmaktadır. Bu durumdan öncelikle **kadınlar, çocuklar ve yaşlılar** etkilenmektedir” vurgusu bulunmaktadır. Planın en önemli vurgusu ise ikinci stratejik amaç kapsamının “Afet Risk Azaltmanın Afet Sonrası İyileştirme ve Rehabilitasyon Süreçlerine Dahil Edilmesi” bölümünde bulunan birinci hedefinde “İyileştirme sürecinde yeniden inşa faaliyetlerinde risk azaltmaya yönelik teknolojik alt yapının geliştirilerek sürdürülebilirliğinin sağlanması” dahilinde “sosyal ve kültürel gereksinimlerin belirlenmesi” eylemi yer almaktadır. Bu eylemin çıktısı olarak ise “İyileştirme sürecinde teknolojik alt yapının kullanıcı ihtiyaçlarına, sosyal ve kültürel gereksinimlere, **toplumsal cinsiyet eşitliğine** uygun hale getirilmesinin sağlanması” yer almaktadır.

IV. Afet Yönetimi Alanıyla İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları ile İlgili Politika Belgeleri

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın kuruluş, görev, yetki ve sorumlulukları 2011 yılında, **633 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname** ile düzenlenmiştir. Bakanlığın misyonu, “Bireyin, ailenin ve toplumsal değerlerimizin korunması, güçlendirilmesi ve geliştirilmesine yönelik bütüncül ve adil sosyal hizmet modelleri geliştirmek ve uygulamak” olarak yer almakta olup, vizyonu ise “Toplumun her bir ferdine ulaşarak etkin sosyal hizmet sunumuyla ülkemizin sosyal kalkınmasında öncü kurum olmak” şeklinde ifade edilmektedir. Bakanlığın **2022-2026 Stratejik Planı’nda**, amaç 1’in altında yer alan hedef 1.4’te “Afet ve acil durumlarda bireylere ve ailelere yönelik psikososyal destek hizmetlerini eşgüdümlü ve etkili bir şekilde sunmak” yer almaktadır. Uygulanmakta olan stratejik planın değerlendirme bölümünde ise göç ve afet durumlarından olumsuz etkilenen kişilere yönelik olarak psikososyal destek hizmetleri verildiği belirtilmektedir. Tespitler ve ihtiyaçlar bölümünde de afet ve acil durumlarda kurumlararası koordinasyona, personele, eğitim ihtiyacına vurgu yapılmaktadır. Bu tespitlerden biri, “Doğal afetler sonrası zarar gören ailelerin çocukları, maden kazalarında zarar gören ailelerin çocukları, doğu illerimizde bulunduğu mahalleden göç eden vatandaşlarımızın çocukları, hain darbe girişimi sonrasında şehit ve gazilerimizin çocukları, anne ve/veya babası vefat eden çocuklar ile ekonomik yoksulluk sebebiyle çocuklarına bakmakta güçlük çeken ailelerimizin çocuklarının ekonomik ve sosyal olarak desteklenmesi gerekmektedir” şeklindedir. Ancak, aileyi öne çıkaran bir yaklaşımı benimseyen planda, çocuk, şehit ve gazilere vurgu yapılmasına rağmen kadınlara vurgu bulunmamaktadır.

İzleme, Koordinasyon ve İş birlikleri arasında yer alan hususlardan biri ise “18 Aralık 2013 tarihli ve 28855 sayılı Resmî Gazete ’de yayımlanan Afet ve Acil Durum Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği ile hayata geçirilen **Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP)** Hedefleri arasında Evlilik Öncesi Eğitim Programı ve Aile Eğitim Programı’nın yaygınlaştırılması, ayrıca afet sonrası psikososyal destek hizmet kapasitesi geliştirilerek sosyal risklere karşı aile kurumunun güçlendirilmesi yer almaktadır. Planda kadın vurgusu bulunmaktadır ancak genellikle “kadın ve aile” kavramı birlikte kullanılmıştır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı-KSGM, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 1993 yılında 514/42 maddesi ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na bağlı bir kurum olarak kurulmuştur. Genel Müdürlüğün adı daha sonra Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir. Genel Müdürlüğün amacı, “eğitim seviyesini yükseltmek, tarım, sanayi ve hizmetler kesiminde ekonomik hayata

katılımını artırmak, sağlık, sosyal ve hukuki güvenliğini sağlamak ve böylece kadının statüsünü genel olarak geliştirmek üzere eşitlik içinde sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarda hakkettiği statüyü kazandırmak” olarak belirtilmiştir. KSGM’nin Kuruluş Kanunu’nun 6. maddesinin (d) fıkrasında “kadınlara kanunlarla verilen hakların tam ve eşit kullanılmasına ilişkin olarak kamuoyunun oluşturulmasını sağlamak” yer verilerek eşitlik normuna vurgu yapılmıştır. Ancak, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin bir değerlendirme mevcut değildir.

Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2024-2028, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) koordinatörlüğünde ilgili tarafların katılımıyla kadınların güçlenmesine yönelik yapacakları çalışmaları içeren plan dokümandır. Eğitim, sağlık, ekonomi, liderlik karar alma mekanizmalarına katılım, çevre ve iklim değişikliği başlıklarında mevcut durum, temel amaç, hedefler, stratejiler ve faaliyetler yer almaktadır. Bu Eylem Planı’nda, 2008 yılında Kahire’de düzenlenen İslam İşbirliği Teşkilatı Üyesi Ülkelerin Kalkınmasında Kadınların Rolü konulu 2. Bakanlar Konferansı sırasında Kadının İlerlemesi İçin Eylem Planı’nın kabul edildiği belirtilmekte ve bu planın 9 ana hedefi olduğu ifade edilmektedir. Bunlardan üçü kriz durumlarında kadın, afet durumlarında kadın ve silahlı çatışmalarda kadın başlığını taşır. Plan’ın devamında ise 2. Strateji kapsamında “Sağlık hizmeti sunumunda kadınlara yönelik yaşam boyu, farklılaşan ihtiyaçları karşılayan, kapsamlı ve bütüncül kadın sağlığı hizmetlerinin güçlendirilmesi” yer almakta olup, afet ve acil durumlarda sunulacak üreme sağlığı hizmet modelinin geliştirilmesi ve kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesi amacıyla çalışmalar yapılacağı belirtilmektedir.

Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK), 2009 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) bünyesinde kurulmuştur. Misyonunu, “kadın haklarının korunması ve geliştirilmesini sağlamak, kadın erkek fırsat eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak ülkemizde ve uluslararası alandaki gelişmeleri izleyerek bu gelişmeler konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni bilgilendirmek” şeklinde tanımlamaktadır. Vizyonunu ise “kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına ilişkin sorunların gerek yasal düzeyde gerek uygulamada iyileştirilmesini sağlayarak etkili bir parlamenter denetim oluşturmak” şeklinde tanımlamıştır. Madde 1 ve madde (3) (c) fıkrası kapsamında kadın hakları ile kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasına vurgu yapılmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ifadesi kullanılmamaktadır; yalnızca kadın-erkek eşitliği ifadesine yer verilmiştir. Komisyonun görevleri arasında “Kadın-erkek eşitliğine ilişkin uygulamaların incelenmesi, denetlenmesi, ulusal ve uluslararası gelişmelerin izlenmesinin yanı sıra hak ihlalleri ve kadınlara yönelik her türlü ayrımcılık, şiddet vb. konularda ilgili başvuruları incelemekte ve gerekli görüldüğü hallerde de ilgili mercileri uyarmak” yer almaktadır. **KEFEK’in** 23. Yasama Dönemi Dördüncü Yasama

Yılı Faaliyet Raporu ile 26. Yasama Dönemi Birinci Yasama Yılı Faaliyet Raporunda iklim değişikliği ve kadın, doğa kaynaklı afetler ve kadın, yerinden edilen ya da sığınmacı kadınlar gibi farklı konularda yaptıkları çalışmalara yer verilmiştir. KEFEK’in “Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi ve Kırsalda Kadın Girişimciliğinin Desteklenmesi Konulu Komisyon Raporu-2018”, “Türkiye’de Yaşayan Engelli Kadınlar ile Engellilere Bakmakta Olan Kişilerin Sorunları ve Çözüm Önerileri Konulu Komisyon Raporu-2020”, “Kadın İstihdamının Arttırılması” ve “Kadın Girişimciliğinin, Kooperatifçiliğinin Güçlendirilmesi ve Desteklenmesi Kapsamında Mevcut Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerilerinin Belirlenmesi Konulu Komisyon Raporu-2023”te hem afetlere hem de toplumsal cinsiyete vurgu yapıldığı görülmektedir. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023) Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu toplumun tüm paydaşlarının (vatandaş, yerel yönetimler, kamu kurumları, meslek odaları, akademik çevreler vs.) iş birliğine dayanan ve afet risklerine karşı dirençliliğin artırılması amacı taşıyan sistemsel değişiklikler önermektedir. Raporda ulusal ve uluslararası alanda kapsamlı bir afet risk azaltma sisteminin hayati bir öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır.

AFAD tarafından afetlere etkin müdahaleyi sağlamak amacıyla 2014 yılında Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) hazırlanmıştır. TAMP ile afet ve acil durumlara ilişkin müdahale çalışmalarında görev alacak çalışma ve koordinasyon birimlerinin rolleri ve sorumlulukları tanımlanmış; afet öncesi, sırası ve sonrasındaki müdahale planlamasının temel prensipleri belirlenmiştir. TAMP, ülkemizde yaşanabilecek her tür ve ölçekte afet ve acil durumlara müdahalede görev alacak bakanlık, kurum ve kuruluşlar, özel sektör, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve gerçek kişileri kapsamaktadır. Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP, 2022-2030) ise her tür ve ölçekteki afet için risk azaltma çalışmalarını yapacak kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, özel sektör, STK’lar, üniversitelerle ilgili hedef, amaç, eylemleri belirlemektedir. Sendai Çerçevesi’nde (2015-2030) yer alan ve uluslararası kabul gören stratejik öncelikler TARAP’ın da stratejik önceliklerini oluşturmaktadır. İl Afet Risk Azaltma Planları (İRAP); illerde güvenle yaşamak, afetlerden dolayı oluşabilecek can ve mal kayıplarını azaltmak/önlemek, afet risk azaltma bilincini oluşturmak, paydaşlar arasındaki iş birliğini artırmak, afet sonrasında müdahale ve afet sonrasında iyileştirme için yapılan harcamaları azaltmak, kaynakların etkili kullanımını sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. 2021 yılında tüm iller için tamamlanmıştır. 81 il eylemleri önceliklendirilerek 2.321 eylem kırmızı (öncelikli) eylem olarak belirlenmiştir.

Türkiye Afet Sonrası İyileştirme Planı (TASİP) bu sürecin etkin şekilde yönetilmesini planlamak üzere hazırlanmaktadır. Henüz taslak aşamasında olan TASİP’le afet sonrası iyileştirme çalışmalarının planlı ve sistematik hale getirilmesi, uygulamaların

etkin bir şekilde izlenmesi, değerlendirilmesi ve raporlanması hedeflenmektedir. TASİP Uygulama Planı (TASİP-UP) ise planın afet meydana geldikten sonra hazırlanan bölümüdür. Söz konusu plan, üç ayrı form ile ülkemizde her büyüklükteki yerleşim biriminde yaşanan her tür ve ölçekteki afet sonrasında, iyileştirmeye ve yeniden yapılanmaya yönelik faaliyetlerin planlanması, uygulanması ve izlenip değerlendirmesine olanak tanımaktadır.

Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde 1963 yılından itibaren beşer yıllık aralıklar ile kalkınma planları yayınlamaktadır. Kurumun adı yıllar içinde değişse de bu planlar ile kalkınma ile ilişkili olan konularda mevcut durum tespiti, sorunları ve çözüm önerilerini ele alınmaktadır. Ancak incelenen kalkınma planlarında afetler konusuna yer verile bile afetler ve toplumsal cinsiyet konusuna değinilmemiştir.

Faaliyet raporları ise afetleri ve kadına yönelik yürütülen programları barındırmaktadır. Ancak afetlerde toplumsal cinsiyete yönelik herhangi bir vurgu ya da program mevcut değildir. 2021-2024 yılları **Genel Faaliyet Raporlarında** afetlere ilişkin programların ve harcamaların mevcut olduğu ve yanı sıra kadınlara yönelik programların da bulunduğu görülmektedir. Örneğin, kadının güçlenmesi programı adı ile kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığı önlemek, kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında hak, fırsat ve imkanlardan eşit biçimde yararlanmalarını ve güçlenmelerini sağlamak amacını taşıdığı ifade edilmektedir. Ancak, afetlerle ilgili yürütülen programlar bulunmasına rağmen bu programlarda herhangi bir toplumsal cinsiyet vurgusu yer almamaktadır.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’nın **2022-2023 Stratejik Planı, Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı (2020-2023), Türkiye’nin İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2023), İnsan Hakları Eylem Planı (2021-2023) isimli belgelerinde afetler ve toplumsal cinsiyet eşitliği vurgusu yer almamaktadır.**

Sağlık Bakanlığı’nın Stratejik Plan (2019-2023)’nda “Acil durum ve afetlerde sağlık hizmetlerini daha hızlı ve kaliteli verecek şekilde güçlendirmek” ifadesi yer almaktadır.

Türkiye’deki kamu, özel veya üniversite hastaneleri için Hastane Afet ve Acil Durum Planı (HAP), yerelde İl Sağlık Müdürlükleri tarafından İl Sağlık Afet ve Acil Durum Planları (İL-SAP) oluşturulmuştur (Çoşkun ve Tekeli Yeşil, 2012; Sağlık Bakanlığı, 2016). 2017’den sonra ise İL-SAP ile Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) bütünleştirilmiştir. SKA ile sağlıklı şehirler prensibi doğrultusunda Sağlık Bakanlığı sorumluluğunda Sağlık Afet ve Acil Durum Planları hazırlanmıştır. İl Afet Müdahale

Planları kapsamında Sağlık Hizmet Grubu Planları kabul edilmiştir (AFAD, 2020; Okay vd., 2023). HAP Hazırlama Kılavuzu’nda, **Sağlık Acil Durum ve Afet Risk Yönetimi Çerçevesi** (Sağlık ADARY), risk tabanlı (odaklı) yaklaşımı, kapsamlı (tüm aşamaları kapsayan) acil durum yönetimini, tüm tehlikeler yaklaşımı (tehlikelere bütüncül yaklaşım), kapsayıcı, insan ve toplum merkezli yaklaşımı, çok-sektörlü ve çok-disiplinli iş birliğini, tüm sağlık sistemi temelli sorumluluğu ve etik hususları ele alan ilke ve yaklaşımları benimsemektedir. Kapsayıcı, insan ve toplum merkezli yaklaşım kapsamında en büyük risk altında olanların ve acil durum/afetlerden orantısız olarak etkilenen insanların, *özellikle en yoksulların, yanı sıra kadın, çocuk, engelli, yaşlı insanlarla, göçmen, mülteci ve diğer yerinden edilmiş kişiler, kronik hastalıkları olanlar ve toplumun nispeten daha yüksek risk altındaki kesimlerinden insanların* ihtiyaçları ve kapasitelerine öncelik verildiği belirtilmektedir. Sağlık ADARY kapsamındaki tüm politika ve uygulamalar *toplumsal cinsiyet, yaş, engellilik ve kültürel bakış açıları ile bütünleşmesi gereği* ve bu süreçte kadınların, gençliğin ve diğer riskli grupların yönlendiriciliğinin desteklenmesi gereği vurgulanmaktadır. İLSAP Hazırlama Kılavuzunda operasyon servisi dahilinde Çocuk, Ergen, Kadın ve Üreme Sağlığı Hizmetleri Birimi’nin kurulması planlanmaktadır. Bu birim, şiddet ve istismardan kadın ve çocukların korunması için gerekli önlemlerin alınmasını, istismar ve/veya tecavüz olgularında Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyondan (CYBE) korunma dahil tüm koruyucu ve tedavi edici hizmetleri sunmayı ve özellikle kadınlar, genç kızlar ve çocukların korunmasını mortalite ve morbiditesini önlemek için gerekli sağlık hizmetlerinin (tıbbi, psikososyal) yapılandırılmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Türkiye Belediyeler Birliği, 2020-2024 Strateji Planı’nda, “atık, su, ulaşım ve afet yönetimi, iklim değişikliği konularında ilgili ulusal veya uluslararası kurumlarla iş birliğini geliştirilecek ve ortak projeler hazırlanacaktır” denilmekte; doğal ve toplumsal olaylardan etkilenen belediyelere, AFAD, TİKA VE KIZILAY gibi kurumlara yardımdan bahsedilmektedir.

Marmara Belediyeler Birliği 2020-2024 Stratejik Planı’nda, görev ve hizmetler alanları kapsamında, “Doğal afetlere karşı belediyelerce yürütülmesi gereken faaliyetlere ilişkin eğitim ve bilgilendirme çalışmaları yapar, belediyeler arasında iş birliğini geliştirecek çalışmaları yürütür” denilmektedir. Ayrıca, Afet Koordinasyon ve İş Birliği Merkezi’nde üye belediyelerin afet ve acil durumlarda imkân ve kabiliyetlerinin etkinliğini artırmaya dönük çalışmalar yapılmakta olduğu ifade edilmiştir.

A. Mahalli idareler

Adana, Ankara, Bursa, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Mersin, Samsun ve Trabzon ve Kahramanmaraş Depreminden etkilenen iller olan sırasıyla Kahramanmaraş, Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Adana, Adıyaman, Osmaniye, Hatay, Kilis, Malatya ve Elazığ büyükşehir belediyeleri, belediyeleri ve valiliklerinin misyon, vizyon, stratejik plan, eylem planları, İl Afet Risk Azaltma Planı (İRAP) ve Yerel Eşitlik Eylem Planları incelendiğinde kadınlarla ilgili konulara yer verilse de afet yönetimi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin bir arada ele alınması söz konusu değildir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi afetlere özgü biçimde kadınları ayrı bir grup olarak değerlendirmiştir. İstanbul Büyükşehir belediyesinin **2021-2024 Yerel Eşitlik Eylem Planı**, kadınları eşit yurttaşlar olarak gören ve önceleyen bir kadın politikası olarak tanımlanmaktadır. Plan tamamen kadınlara yönelik bir plandır. İstanbul’un kadın profili sunularak paydaş analizi yapılmış; amaç, hedef, eylem ve göstergeler belirlenmiştir. Bu göstergelerden biri, toplumsal cinsiyete dayalı/kadına yönelik şiddet ve ayrımcılıktır ve toplam 15 başlık sunulmaktadır. Son başlık ise afet/krizeye yöneliktir. Afet/kriz başlığı altında afet ve krizlere hazırlık çalışmalarının katılımcı ve eşitlikçi bir şekilde yürütülmesi, afet anlarında ve sonrasında ayrımcılık üretilmesinin önüne geçilmesi, olağanüstü durumlarda özellikle dezavantajlı grupların hizmetlere erişiminin desteklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca afetlerde kadın örgütlerinin de dâhil edileceği katılımcı komisyonların oluşturulmasının önemine de vurgu yapılmıştır. Dolayısıyla bahsedilen plan hem afetlere özgü hem de toplumsal cinsiyet eşitliğini ele alan, geniş kapsamlı bir niteliğe sahiptir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı’nda cinsiyete özgü istatistik veriler sunulmuştur. 2020-2024 yılı Stratejik Planı’nda ise kadınlar birçok açıdan ele alınmakta; toplumsal cinsiyet eşitliğine ve kadın katılımının önemine vurgu yapılmaktadır. Plan’da ayrıca afet yönetimine dair çok sayıda değerlendirme yapılmasına karşın toplumsal cinsiyete konusu ele alınmamıştır.

B. Sivil toplum örgütlerinin ve diğer kamusal aktörlerin afet yönetimi ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dair çalışmaları

Afet yönetimi alanındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadelede uluslararası sözleşmeler, devletlerin yanı sıra sivil toplum kuruluşlarına (STK) da çeşitli sorumluluklar atfetmektedir. Türkiye’de afet yönetimi alanında hak temelli faaliyet gösteren STK’lar, Türkiye’nin afet yönetiminin dönüm noktası olan 1999 Marmara

depremi sonrası kurulmaya başlamıştır. Bu deprem sonrası hak temelli örgütlenmelerin yanı sıra kadın örgütlerinin sayıları da artmıştır. 2000’li yıllarda ise LGBTİQ+ örgütler oluşmaya başlamıştır. Türkiye’nin Hyogo ve Sendai gibi uluslararası sözleşmelere olan uyumu neticesinde afet yönetimi alanında toplumsal cinsiyetin önemli bir dinamik olduğunun kavranması bu gelişmelerin yaşanmasını sağlamıştır. Özellikle 1999 Marmara Depremi sonrasında, özel sektörün de afet yönetimindeki önemi kavranmıştır. Bu nedenle özel sektör de toplumsal cinsiyet alanı başta olmak üzere toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik katkılarda bulunmaya başlamıştır.

Türkiye genelinde afet alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları (STK) arasında Türk Kızılayı, AKUT Vakfı, Akut Arama Kurtarma Derneği, Mahalle Afet Gönüllüleri (MAG), Nirengi Derneği, GEA Arama Kurtarma, Hatay Depremzede Derneği, Afete Hazırlık ve Deprem Eğitimi Derneği (AHDER) bulunmaktadır. Bu STK’lardan sadece Nirengi Derneği ve Hayata Destek Derneği’nin özellikle Kahramanmaraş Depremi bağlamında izleme ve değerlendirme çalışmaları ve raporları bulunmaktadır.

Kadın ve hak odaklı çalışan STK’lar arasında Mavi Kalem Derneği, Sınır Tanımayan Kadınlar - Göçmen Kadınlarla Dayanışma Grubu, Afetlere Karşı Feminist Dayanışma Grubu, Mor Çatı, Eşitlik İçin Kadın Platformu (EŞİK), Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi (KEİG), Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER), Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV), Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği, Kadının İnsan Hakları (Yeni Çözümler) Derneği (KİH), Kadın Zamanı Derneği, Adana Kadına Özgürlük ve Eşitlik Derneği’nin bilhassa Kahramanmaraş Depremi bağlamında izleme ve değerlendirme çalışmaları ve raporları bulunmaktadır.

Kadın ve hak odaklı çalışan yerel STK’lardan Van Saray Kadın Derneği, Selis Kadın Derneği, Antakya Kadın Emeği Derneği, Samandağ Kadın Emeği Derneği, Samandağ Kadın Kooperatifi, Düzce Kaynaşlı Acil Destek Vakfının internet siteleri mevcut olmadığı için, bu örgütlerin hak temelli izlemelerine ilişkin bilgiye ulaşılamamıştır.

Yerel kadın örgütleri dışında, birçok kadın örgütü deprem bölgesine giderek dayanışma faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Ancak çalışmalarına ulaşılabilecek resmi web siteleri olmadığı için izleme kapsamına alınmamışlardır. Detaylı bir internet araştırması sonucunda ulaşılabilen bazı kadın örgütleri şunlardır: **Afet için Feminist Dayanışma Grubu, Ankara LGBTİ+ Deprem Dayanışması.**

Türkiye genelinde LGBTİQ+’lara yönelik insan hak ve ihlallerini izleme alanında faaliyet gösteren STK’lardan Kaos-GL, 17 Mayıs Derneği, Sosyal Politika, Cinsiyet

Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD), Lubunya Deprem Dayanışması ve HEBUN LGBT’nin de (Diyarbakır) 6 Şubat depremlerinin ardından çeşitli izleme ve değerlendirme raporları vardır.

Birleşmiş Milletler Kuruluşları ve Türkiye Birimleri arasında yer alan UNFPA-Türkiye - Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu , UN-Women, UN Women - Türkiye Birleşmiş Milletler Kadın Birimi, UNICEF-Türkiye 6 Şubat depremlerinin ardından çeşitli izleme ve değerlendirme raporları yayınlamıştır.

Uluslararası kuruluşlar arasında yer alan International Federation of Red Cross and Crescent (IFRC) - Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Federasyonu, OXFAM-Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV), Save the Children-Türkiye, CARE-Türkiye 6 Şubat depremlerinin ardından çeşitli izleme ve değerlendirme raporları yayınlamıştır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Duyarlılığı Analizi yapılan meslek örgütleri arasında Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB), Türk Tabipleri Birliği (TTB), Türkiye Barolar Birliği, Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER), Türkiye Psikiyatri Derneği (TPD), Türkiye Deprem Mühendisliği Derneği, Toplumsal Dayanışma için Psikologlar Derneği (TODAP), Jeofizik Mühendisleri Odası yer almaktadır. 6 Şubat depremlerinin ardından Türkiye Psikiyatri Derneği (TPD), Toplumsal Dayanışma için Psikologlar Derneği (TODAP), Türk Tabipleri Birliği (TTB), Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) ve Jeofizik Mühendisleri Odası izleme ve değerlendirme raporu hazırlamıştır. Türk Tabipleri Birliği (TTB), Jeofizik Mühendisleri Odası ve Toplumsal Dayanışma için Psikologlar Derneği (TODAP) **çoklu ayrımcılık ve LGBTİQ+’ları** içermektedir.

Farklı alanda faaliyet gösteren örgütler ve özel sektör kuruluşların afete ilişkin çalışmalarının toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığı analizi yapılmıştır. **Türkiye Belediyeler Birliği, Türk İş Dünyası Konfederasyonu (TÜRKONFED), Türk Sanayici İş Adamları Derneği (TÜSİAD), Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı, Etik Research ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi** 6 Şubat depremlerinin ardından çeşitli izleme ve değerlendirme raporları yayınlamıştır ancak hiçbir raporda çoklu ayrımcılık ve LGBTİQ+’ları içeren bir bilgiye rastlanmamıştır.

V. Göstergeler

Afet yönetimi alanında daha önce de ifade edildiği üzere toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeten gösterge ya da gösterge seti bulunmamaktadır. Ancak afet yönetimi alanında şu anda da uygulanmakta olan eylem planlarıyla (Sendai Çerçevesi ve SKA) kabul edilmiş tavsiye kararları (37 sayılı CEDAW GTK) geçmişte uygulanmış olan Hyogo Çerçeve Eylem Planı bulunmaktadır. Bu bölümde bahsedilen belgelerden hareketle küresel düzeyde kabul görmüş afet yönetimine ilişkin göstergelerin toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmiş biçimleri öneri olarak sunulmaktadır. Önerilen göstergelerden Sendai Çerçevesi, Hyogo Çerçeve Eylem Planı SKA’da bulunan göstergelerle CEDAW 37 sayılı GTK’nın kapsamındaki tavsiyelerin izlenmesine katkı sağlayabilecek kısımlara dayalı geliştirilen göstergeler bir araya getirilmiş ve Bölüm 4’te yapıldığı gibi afet öncesi, sırası ve sonrası olarak üç ana başlık altında sunulmuştur. Sendai Çerçevesi’nin, SKA’dan önce kabul edilmiş olması sebebi ile afetlere ilişkin göstergelerin benzer biçimde SKA’nın ilgili amaçlarının altına taşınmış olduğu görülmektedir. Ayrıca SKA’da farklı amaçlar için benzer göstergelerin izleme amacıyla kullanılması da söz konusudur.

Afet yönetimi alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesini göstergeler aracılığıyla izlemeyi kolaylaştıracak çerçeve **afet öncesi, afet sırası ve afet sonrası** şeklinde üç aşamalı olarak düzenlenmiş; her aşamaya ait göstergeler de kendi içerisinde beş ayrı başlık altında gruplanmıştır.

Bu başlıklar şunlardır:

1. Planlama ve Koordinasyon,
2. Barınma ve temel ihtiyaçlar,
3. Sağlık hizmetleri ve toplumsal cinsiyet temelli şiddetin önlenmesi,
4. Eğitim ve farkındalık,
5. İzleme ve değerlendirme.

1.Planlama ve koordinasyon: Bu başlık altındaki göstergeler **afet öncesinde** afet riskini azaltmaya yönelik planlara, planlama süreçlerine toplumsal cinsiyet eşitliğinin dahil edilmesine ve bu süreçteki karar vericiler arasındaki cinsiyet dengesine odaklanmaktadır. **Afet sırasında**, müdahale ekiplerinin görev dağılımlarındaki cinsiyet dengesi ile müdahale planlarındaki toplumsal cinsiyet duyarlılığının nasıl sağlanacağını izlemeye yönelik göstergeler yer almaktadır. **Afet sonrasında** ise, iyileşme planlarında sunulacak hizmetler açısından cinsiyet dengesi ve duyarlılığının nasıl sağlandığına ilişkin göstergeler ele almaktadır.

2. Barınma ve temel ihtiyaçlar: Afet öncesinde güvenli tahliye planları ve barınma alanlarının toplumsal cinsiyet duyarlılığıyla düzenlenmesine yönelik göstergeler bulunmaktadır. Kadınlar ve çocuklar başta olmak üzere farklı ihtiyaçlara sahip olan grupların belirlenmesine yönelik planlamaların toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetenek yapılmasına odaklanılmaktadır. Afet sırasında ve sonrasında ise bu planların uygulanıp uygulanmadığına dair göstergeler alır. **Afet sırasında**, temel ihtiyaçların dağıtımında yalnız ya da tek ebeveyn olan kadınlar, yaşlı kadınlar, engelli bireyler, göçmenler gibi grupların farklı ihtiyaçlarının tespit edilmesine ilişkin göstergeler yer almaktadır. **Afet sonrasında** ise, özellikle geçim kaynakları, girişimcilik ya da meslek edindirme fırsatlarına erişim ve yönlendirmelere ilişkin göstergeler bulunmaktadır.

3. Sağlık hizmetleri ve toplumsal cinsiyet temelli şiddetin önlenmesi: Afet öncesinde sağlık hizmetlerinin planlanmasında fiziksel ve ruhsal sağlık, üreme sağlığı ve cinsel sağlık hizmetleri gibi cinsiyete duyarlı göstergeler dahil edilmiştir. Toplumsal cinsiyet temelli şiddet, afet dönemlerinde artmakta ve özellikle kadınlar ile çocukları hedef almaktadır. Şiddetin önlenmesine yönelik planların varlığına ilişkin göstergeler yer almaktadır. **Afet sırasında** ve **sonrasında** ise, şiddetin ne ölçüde engellediği ve şiddete maruz bırakılanlara yönelik destek hizmetlerinin sunumu (psiko-sosyal, hukuki ya da tıbbi destek vb.) devamlılığını değerlendiren göstergeler yer almaktadır.

4. Eğitim ve farkındalık: Afet öncesinde, afet riskleri ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalığı artıran eğitimlere tüm grupların erişiminin sağlanmasına ilişkin göstergeler bulunmaktadır. **Afet sırasında**, kadınlara ve marjinal gruplara yönelik ayrımcılıklar dikkate alınarak kapsayıcı eğitimlerin düzenlenmesi ve bu eğitimlere katılımın sağlanmasına ilişkin göstergeler vardır. **Afet sonrasında** ise, kız ve oğlan çocukların afet sonrası eğitim fırsatlarına ve farkındalık programlarına erişim düzeyine odaklanılmaktadır.

5. İzleme ve değerlendirme: Bu başlık üç aşamadaki göstergelerin izlenmesi ve değerlendirilmesine, ayrıca planların gözden geçirilmesi ve revize edilmesine yönelik göstergeleri içerir.

A. Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler

1. Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler - Planlama ve Koordinasyon

Bu bölümde küresel olarak kabul gören göstergelerin afet öncesi dönemde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkı yapacak ve afet riskinin ve toplumun kırılganlığının azaltılması ve dirençliliğinin artırılmasını sağlayacak

toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmiş ve ülke için özelleştirilmiş biçimleri yer almaktadır. Afet öncesindeki süreçlerde toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısının etkin bir şekilde uygulanabilmesi için, uluslararası normlar (Sendai Çerçevesi, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, Hyogo Çerçeve Belgesi ve CEDAW) doğrultusunda çeşitli göstergeler belirlenmiştir. Bu göstergeler afet yönetim süreçlerine toplumsal cinsiyet eşitliğinin hangi ölçüde dahil edildiğini izlemeyi amaçlamaktadır. Bu alana ilişkin göstergeler, afet risk azaltma ve afet sonrası müdahale süreçlerinin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından izlenmesi ve değerlendirilmesi için tasarlanmıştır. Bu göstergeler, verilerin kamu kurumları (AFAD, belediyeler, ilgili bakanlıklar) tarafından yıllık olarak toplanması ve analiz edilmesi yoluyla takip edilecektir. Verilerin düzenli olarak kamuoyu ile paylaşılması ve yıllık değişimlerin izlenmesi, afet yönetimi süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin ne kadar ilerlediğini göstermesi ve şeffaflık açısından büyük bir katkı sunacaktır.

Ulusal Afet Risk Azaltma Strateji Belgesi ve Yönetim Planı’nın varlığı afet risk azaltma stratejisinin mevcut olup olmadığını anlamak açısından önemlidir (A.1.1). İkinci gösterge, afet riskini azaltma stratejisi ve planında toplumsal cinsiyet eşitliğinin entegrasyonu için ayrılan bütçe miktarıdır. Bu gösterge bütçedeki değişikliklerin izlenmesi açısından oldukça önemlidir (A.1.2). Bir diğer önemli gösterge, afet risk azaltma stratejisi belgelerinin hazırlanmasında çalışan toplumsal cinsiyet uzmanı sayısıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin afet öncesi süreçte etkili bir şekilde uygulanabilmesi için bu uzmanların sayısının artışı ve sürece katılımları dikkate alınmalıdır (A.1.3). Afet risk azaltma strateji belgelerinde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik rehberlerin hazırlanmasına dair önerilen gösterge, toplumsal cinsiyet eşitliğinin görünür olmasına katkı sağlayacaktır (A.1.4).

Bunlara ek olarak, afet sonrası kurulan geçici barınma alanlarında aydınlatma sağlanmasına yönelik iş müdahale planlarının hazırlanması (A.1.5), kadına yönelik şiddeti izleme ve önleme hizmeti sunan birimlerin afet yönetim planlarının yapılması (A.1.6), şiddet nedeniyle uzaklaştırma kararı aldirmiş kadınların güvenliklerinin sağlanması konusunun Afet Risk Azaltma Strateji Belgesi ve Yönetim Planı’na eklenmesi (A.1.7), afet nedeniyle göç edecek kadınlara sunulacak hizmetlerin Afet Risk Azaltma Strateji Belgesi ve Yönetim Planı’na eklenmesi (A.1.8) gibi önemli göstergeler de afet yönetiminde kadınların güvenliğini sağlama ve artırma hususlarında kritik önem taşımaktadır.

Afet sonrası kurulan geçici barınma alanlarında kadınların ve kız çocuklarının temiz su ve gıdaya erişimlerinin sağlanmasıdır (A.1.9). Bu gösterge, Afet Risk Azaltma Strateji Belgesi ve Yönetim Planı’na temiz su ve gıdaya erişim için alınacak önlemlerin eklenip eklenmediğini değerlendirir. Göstergenin, Sağlık Bakanlığı ve AFAD tarafından yıllık bilgi talebi yoluyla izlenmesi önemlidir.

AFAD bünyesinde afetlerden en fazla etkilenme riski bulunan kadınlar ve genç kızların haklarını gözeten bir birimin kurulması kadın ve genç kızların afet yönetimi sürecinde maruz kalabileceği ayrımcılıkların önlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (A.1.10).

Afet yönetiminde sağlık hizmetlerine yönelik iş birliği kurulması amacıyla afet yönetimi ve sağlık hizmetleri alanında Sağlık Bakanlığı ile iş birliği yapılarak politika ve plan hazırlama çalışmalarının yapılması önerilen göstergeler arasına eklenmiştir (A.1.11).

Afet riskini azaltmak amacıyla sağlık, eğitim, temel ihtiyaçlar, hukuk, veri ve sosyal koruma gibi alanlarda kamu kuruluşları ve bu konularda çalışan STK’lar ile yapılacak olan iş birliği, afet yönetim süreçlerine toplumun her kesimini dahil etmek açısından önemli bir gösterge olarak belirlenmiştir (A.1.12). Aynı şekilde farklı sektörler ve alanlarda toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında politika ve programların gözden geçirilmesine yönelik çalışma, rapor veya projelerin hazırlanması da afet yönetim sürecine farklı bakış açılarının dahil edilmesi açısından önem taşımaktadır (A.1.13).

Afet mevzuatının toplumsal cinsiyet bakış açısı ile etki analizinin yapılarak yasalar ve uygulamalar konusunda öneriler sunan bir analiz raporunun hazırlanması (A.1.14) afet yönetimi sürecinde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak yasal ve normatif değişikliklerin etkisini değerlendirebilmek açısından kritik öneme sahiptir. Afet yönetimi süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin gözetilmesi, il ve ilçe düzeyindeki planlamaların ne kadar kapsayıcı olduğunu anlamak için bu kısımda önerilen göstergelerle takip edilmelidir. Bu göstergeler, afet yönetimi ve risk azaltma strateji belgelerinin toplumsal cinsiyet perspektifine duyarlı olup olmadığını ölçmeye yöneliktir. Afet Risk Azaltma Strateji Belgesi ve Yönetim Planı hazırlayan il ve ilçe sayısı (A.1.15, A.1.19), il ve ilçelerde afet risk yönetimi süreçlerinin ne kadar planlandığını göstermektedir. Bununla beraber hazırlanan bu belgelerin toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı olup olmaması (A.1.16, A.1.18, A.1.21), planların cinsiyet, yaş ve engellilik gibi farklı grupların ihtiyaçlarını ne kadar kapsayıcı bir şekilde ele aldığının değerlendirilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı strateji belgeleri hazırlayan belediyelerin sayısı (A.1.17, A.1.20) yerel düzeyde toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin ne kadar benimsenmiş olduğunu göstermektedir. Afet risk analizlerinde cinsiyet, yaş ve engellilik kriterlerinin dikkate alınıp alınmadığı (A.1.22), risk yönetiminde hassas grupların ihtiyaçlarının ne kadar göz önüne alındığını izlemek açısından önem taşımaktadır. A.1.23. ve A.1.27 arasındaki maddelerde ise Afet Risk Azaltma Strateji Belgesi ve Yönetim Planı’nın hazır bulunup bulunmadığı ve toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetme durumu ele alınmaktadır.

Tablo 1 (A): Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler - Planlama ve Koordinasyon

İlgili insan hakları/normlar	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.1.1. Ulusal Afet Risk Azaltma Strateji Belgesi ve Yönetim Planı’nın TCE duyarlı mı? (Evet/Hayır)	AFAD	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.1.2. Ulusal Afet Risk Azaltma Stratejisi Belgesi ve Yönetim Planı’nda afet riskinin azaltılması ve afet sırasında ve sonrasında sunulacak hizmetler için ayrılan bütçe miktarı (TL).	CSBB, TBMM, Maliye Bak.	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.1.3. Ulusal Afet Risk Azaltma Strateji Belgesi ve Yönetim Planı’nın hazırlanmasında çalışan toplumsal cinsiyet uzmanı sayısı (ve oranı).	CSBB, TBMM, AFAD, ASHB	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo #CEDAW (B)M.	A.1.4. Ulusal (ve yerel) düzeyde afet riskinin azaltılmasına ilişkin konulara toplumsal cinsiyet eşitliğinin entegre edilmesini sağlamaya yönelik rehber hazırlanması (Evet/Hayır)	AFAD, TBB, İl belediyeleri, Büyükşehir belediyeleri	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo #CEDAW M. 57	A.1.5. Ulusal (ve yerel) düzeyde afet sonrası kurulan geçici barınma alanları ile kentsel bölgelerde aydınlatmanın ivedilikle sağlanması için iş müdahale planının hazırlanması/ ya da UARAS/YP ‘ye eklenmesi (Evet/Hayır)	AFAD, TBB, İl belediyeleri, Büyükşehir belediyeleri	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo #CEDAW M. 57	A.1.6. Ulusal (ve yerel) düzeyde kadına yönelik şiddet alanında hizmet sunan kadın danışma merkezleri, kadın sığınmaevleri gibi birimler ile kadın cezaevlerinin afet yönetim planlarının yapılması (Evet/Hayır)	AFAD, TBB, ASHB, İl belediyeleri, Büyükşehir belediyeleri	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo #CEDAW M. 57	A.1.7. Ulusal (ve yerel) düzeyde şiddet nedeniyle uzaklaştırma kararı aldırılmış kadınların güvenliklerinin sağlanması konusunun UARAS/YP’ye eklenmesi (Evet/Hayır)	AFAD, TBB, ASHB, İB, İl belediyeleri, Büyükşehir belediyeleri	Web sayfası, bilgi talebi, Büyükşehir belediyeleri	Yıllık

Tablo 1 (A) Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Planlama ve Koordinasyon - Devam

İlgili insan hakları/normlar	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
#CEDAW M. 60	A.1.8. Ulusal (ve yerel) düzeyde afet nedeniyle göç edecek kişisel kırılabilirlikleri olan gruplara sunulacak hizmetlerin UARAS/YP'ye eklenmesi (Evet/Hayır)	AFAD	Bilgi talebi	Yıllık
#CEDAW M. 60	A.1.9. Ulusal (ve yerel) düzeyde afet sonrası kurulan geçici barınma alanlarında kadınların, kız ve oğlan çocuklarının temiz içme ve kullanma suyuna ve yeterli gıdaya erişimlerinin sağlanması için önlem alınmasının UARAS/YP'ye eklenmesi (Evet/Hayır)	AFAD, Sağlık Bakanlığı, Tarım Bakanlığı, İl belediyeleri, Büyükşehir belediyeleri, FAO	Bilgi talebi	Yıllık
#Sendai, #SKA, #Hyogo, CEDAW (37) M.26	A.1.10. Ulusal (ve yerel) düzeyde afetlerden en fazla etkilenme riski bulunan kişisel kırılabilirliği olan grupların (kadınlar, kız çocukları, engelli kadınlar, yaşlı kadınlar, göçmen kadınlar ve LGBTIQ+'lar,...) haklarının gözetilmesi ve ayrımcılığa uğramalarının engellenmesi amacıyla AFAD bünyesinde kurulmuş birimin varlığı (Evet/Hayır)	AFAD	Web sayfası	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo #CEDAW M. 60	A.1.11. Ulusal düzeyde afet yönetimi ve sağlık hizmetleri alanında Sağlık Bakanlığı ve TTB ile politika, program ve plan hazırlık çalışmasının yapılması (Evet/Hayır) A. 1.11.a TTB, sendikalar ve stklar ile sağlık bakanlığı plan hazırlık sürecine dahil edilmiş mi?	AFAD Sağlık Bakanlığı, TTB	Bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo #CEDAW, (B)M. 42	A.1.12. Ulusal düzeyde afet riskinin azaltılması, afet yönetimi ve sağlık, güvenlik, eğitim, temel ihtiyaçlar, hukuk, veri alanında iş birliği yapılacak bakanlıklar ve kurumlarla çalışma planlarının/ protokollerin yapılması (Evet/Hayır)	AFAD, CSBB, ASHB, İB, SB, MEB, Silahlı Kuvvetler, Adalet Bakanlığı, TÜİK; belediyeler ve afet alanında çalışan STK'lar	Bilgi talebi	Yıllık

Tablo 1 (A) Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler Planlama ve Koordinasyon -Devam

İlgili insan hakları/ normlar	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
# Sendai, #SKA, #Hyogo #CEDAW (B) M. 42	A.1.13. Ulusal ve yerel düzeyde afet riskinin azaltılmasına yönelik olarak iklim, ticaret ve yatırım, çevre ve planlama, su, gıda, tarım, teknoloji, sosyal koruma, eğitim ve istihdam dahil olmak üzere farklı sektörler ve alanlardaki politika ve programları toplumsal cinsiyet bağlamında gözden geçiren çalışma/rapor/proje sayısı/ iş birliği yapılacak Bakanlıklar ile protokollerin yapılması (Evet/Hayır)	AFAD, TBB, İl belediyeleri, Büyükşehir belediyeleri, ASHB, İB, SB, MEB, Silahlı Kuvvetler, Adalet Bakanlığı, TÜİK; belediyeler ve afet alanında çalışan STK’lar	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo, #CEDAW (37) M.38	A.1.14. Ulusal düzeyde afet mevzuatının afet riski açısından toplumsal cinsiyet etki analizi yapılarak yasalar, normlar ve uygulamalar konusunda öneriler içeren analiz raporunun varlığı (Evet/Hayır)	AFAD, TBB, İl belediyeleri Büyükşehir belediyeleri	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo, #CEDAW (37)	A.1.15. Afet ve kriz durumlarında ulusal düzeyde afet ve kriz durumlarında iletişim ve haberleşmenin sağlanmasına yönelik planlamanın varlığı (Evet/Hayır)	AFAD, İç İşleri Bakanlığı, İletişim Başkanlığı	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo, #CEDAW (37)	A.1.16. Ulusal ve yerel düzeyde afet ve kriz durumlarında yapılacak gönüllülük çalışmalarına yönelik planların bulunma durumu (Evet/Hayır) A.1.16.A Gönüllü koordinasyon biriminin kurulmasına yönelik planların bulunma durumu	AFAD, Valilik, Kaymakamlık, TBB, İl belediyeleri, Büyükşehir belediyeleri,	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık

Tablo 1 (A) Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler - Planlama ve Koordinasyon -Devam

İlgili insan hakları/ normlar	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
# Sendai, #SKA, #Hyogo, #CEDAW (37)	A.1.17. Ulusal ve yerel düzeyde afet ve kriz durumlarında çocukların (aileleriyle yaşayan ve devlet korumasında olan...) güvenliğinin sağlanmasına yönelik planların bulunma durumu (Evet/Hayır) A.1.17.A. Ulusal ve yerel düzeyde afet ve kriz durumlarında yaşlıların güvenliğinin sağlanmasına yönelik planların bulunma durumu (Evet/Hayır) A.1.17.B. Ulusal ve yerel düzeyde afet ve kriz durumlarında engellilerin güvenliğinin sağlanmasına yönelik planların bulunma durumu (Evet/Hayır)	AFAD, İçişleri Bakanlığı, Valilik, Kaymakamlık	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
	A.1.18. Ulusal ve yerel düzeyde afet ve kriz durumlarında çok dilli hizmet vermeye yönelik planların bulunma durumu (Evet/Hayır)	AFAD, İçişleri Bakanlığı, Valilik, Kaymakamlık, TBB, il belediyeleri, Büyükşehir belediyeleri	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo, #CEDAW (37)	A.1.19. Ulusal ve yerel düzeyde afet ve kriz durumlarında güvenliğinin sağlanmasına yönelik planların bulunma durumu (Evet/Hayır)	AFAD, İçişleri Bakanlığı, Valilik, Kaymakamlıklar	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.1.20. Afet Risk Azaltma Strateji Belgesi ve Yönetim Planı hazırlayan il sayısı (ve oranı)	AFAD, Valilik	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.1.21. İl Afet Risk Azaltma Strateji Belgesi ve Yönetim Planı toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı olan il sayısı (ve oranı)	AFAD, TBB, il belediyeleri, Büyükşehir belediyeleri	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.1.22. İl Afet Risk Azaltma Strateji Belgesi ve Yönetim Planı hazırlayan il belediye sayısı (ve oranı)	AFAD, TBB, il belediyeleri, Büyükşehir belediyeleri	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık

Tablo 1 (A) Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler - Planlama ve Koordinasyon -Devam

İlgili insan hakları/ normlar	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.1.23. İl Belediye Afet Risk Azaltma Strateji Belgesi ve Yönetim Planı toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı olan il belediye sayısı (ve oranı)	AFAD, TBB, İl belediyeleri, Büyükşehir belediyeleri	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.1.24. Afet Risk Azaltma Strateji Belgesi ve Yönetim Planı hazırlayan ilçe sayısı (ve oranı)	AFAD, Kaymakamlık	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.1.25. İlçe Afet Risk Azaltma Strateji Belgesi ve Yönetim Planı hazırlayan ilçe belediyesi sayısı (ve oranı)	AFAD, TBB, İlçe belediyeleri	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.1.26. İlçe Belediye Afet Risk Azaltma Strateji Belgesi ve Yönetim Planı toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı olan ilçe belediye sayısı (ve oranı)	AFAD, Valilikler	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.1.27. Afet Risk Azaltma Strateji Belgesi ve Yönetim Planı hazırlanırken, risk analizlerinde cinsiyet, yaş, engellilik kriterlerinin dikkate alınıp alınmaması (Evet/Hayır)	AFAD, Valilikler	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık

2. Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler - Barınma ve Temel İhtiyaçlar

Afet öncesi planlamalarda toplumsal cinsiyet eşitliği ve kırılgan grupların ihtiyaçlarının dikkate alınması, etkin bir afet yönetimi için kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda, afet yönetimi süreçlerinde toplumsal cinsiyet duyarlılığı ve adil dağıtım politikalarını göz önünde bulunduran çeşitli göstergeler önerilmiştir.

İlk öneri olarak, **toplumsal cinsiyet eşitliğini dikkate alan önceliklendirme planlarının varlığı** (A.2.1), afet sırasında kesişimsel kırılganlıkları olan grupların (LGBTIQ+’lar, tek başına yaşayan kadınlar, tek ebeveynli aileler, yaşlı kadınlar, engelliler, göçmen kadınlar, etnik gruplar, kız ve oğlan çocukları) ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik planların hazırlanıp hazırlanmadığını göstermektedir. Bununla birlikte, **güvenli barınma alanlarının sağlanmasına yönelik önlemler** (A.2.2), bu gruplar için güvenli ve erişilebilir barınma imkanlarının var olup olmadığını değerlendirmeyi sağlar.

Erken uyarı sistemlerinin kurulmuş olduğu il, ilçe ve belediyelerin sayısı (oranı) (A.2.3, A.2.4, A.2.5), bu sistemlerin yaygınlığını ve erişilebilirliğini ölçer. Bahsedilen **sistemlerin kadınlar, çocuklar, engelliler ve göçmenler gibi kırılgan gruplara eşit ulaşımını sağlayacak önlemlerin varlığı** (A.2.6) ise bu sistemlerin toplumsal cinsiyet eşitliğini ne kadar gözettiğini ortaya koymaktadır.

Diğer önemli göstergeler arasında, **afet müdahale ekiplerinde cinsiyet dengesi** (A.2.8) ve **afet müdahale ekiplerinde şiddet mağdurları için özel önlemlerin alınması** (A.2.9), afet müdahale süreçlerinin toplumsal cinsiyet duyarlılığı açısından ne kadar dengeli olduğunu değerlendirmeyi sağlamaktadır.

Afet sırasında kadınlar ve kız çocukları için hijyen kitleri, bebek bezi ve yaşlı bezlerinin dağıtımı (A.2.11) ve **geçici barınma alanlarında temiz su ve yeterli gıdaya erişim için alınan önlemler** (A.2.12), bu grupların temel ihtiyaçlarına yönelik planlamaların ne ölçüde yapıldığını izlemeye yöneliktir. (A.2.13.) Ulusal ve yerel düzeyde afet sonrası kurulan geçici barınma alanlarında temel ihtiyaçların giderilmesine yönelik düzenlemelerin varlığını değerlendirmeyi sağlar.

Tablo 2 (A) Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler - Barınma, Temel İhtiyaçlar ve Bakım Yükü

İlgili insan normlar	Gösterge	Veri kaynağı	Veri T.Y	Veri T.S:
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.2.1. UARAS/YP'ye afet sırasında yapılacak dağıtımlarda toplumsal cinsiyet eşitliğini dikkate alan kesişimsel kırılganlıkları olan (tek başına yaşayan kadınlar, tek ebeveynli aileler, yaşlı kadınlar, engelliler, göçmen kadınlar, etnik gruplar, kız ve oğlan çocukları, LGBTİQ+'lara) yönelik önceliklendirmelere yer verilme durumu (Evet/Hayır)	AFAD, Valilikler	Bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.2.2. UARAS/YP'ye afet sırasında yapılacak dağıtımlarda toplumsal cinsiyet eşitliğini dikkate alan kesişimsel kırılganlıkları olan (tek başına yaşayan kadınlar, tek ebeveynli aileler, yaşlı kadınlar, engelliler, göçmen kadınlar, etnik gruplar, kız ve oğlan çocukları, LGBTİQ+'lara güvenli barınma alanlarının ve acil toplanma alanlarının sağlanmasına yönelik önlemlerin varlığı (Evet/Hayır)	AFAD, Valilikler	Bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.2.3. Kapsayıcı afet erken uyarı bilgi sistemi kurulmuş il sayısı (oranı)	AFAD, Valilik	Bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.2.5. Kapsayıcı afet erken uyarı bilgi sistemi kurulmuş olan ilçe belediyesi sayısı (oranı)	AFAD, TBB, ilçe belediye	Bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.2.6. Kapsayıcı afet erken uyarı sisteminde toplumsal cinsiyet eşitliğini dikkate alan kesişimsel kırılganlıkları olan (tek başına yaşayan kadınlar, tek ebeveynli aileler, yaşlı kadınlar, engelliler, göçmen kadınlar, etnik gruplar, kız ve oğlan çocukları, LGBTİQ+'lar) tüm grupların eşit biçimde ulaşabileceği önlemlerin varlığı (Evet/Hayır)	AFAD	Bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.2.7. Afet sırasında özel olarak kız ve oğlan çocuklarının güvenliğinden sorumlu olacak kişilerin/ekibin belirlenmesi (Evet/Hayır)	AFAD	Bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.2.8. Afet müdahale ekiplerinde çalışacak personelin cinsiyet dengesinin gözetilmesi durumu (Evet/Hayır)	AFAD	Bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.2.9. Afet müdahale ekiplerinde şiddete maruz bırakılanlara yönelik özel önlemlerin alınması (Evet/Hayır)	AFAD	Bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.2.10. Afet sırasında ve sonrasında afetten etkilenenlere yönelik psiko-sosyal destek hizmetlerinin kadınlar, kız ve oğlan çocuklar ve LGBTİQ+'lar açısından önceliklendirilmesi (Evet/Hayır)	AFAD	Bilgi talebi	Yıllık

Tablo 2 (A) Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler - Barınma, Temel İhtiyaçlar ve Bakım Yükü-
Devam

İlgili insan normlar	Gösterge	Veri kaynağı	Veri T.Y	Veri T.S:
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.2.11. Afet sırasında ve sonrasında kadınlar ve kız çocukları için özel hijyen kitleri, bebek bezi ve yaşlı bezlerinin dağıtımına ilişkin planlama yapılıp yapılmadığı (Evet/Hayır)	AFAD, Kızılay	Bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo CEDAW 60	A.2.12. Ulusal ve yerel düzeyde afet sonrası kurulan geçici barınma alanlarında kadınların ve kız çocuklarının temiz içme ve kullanma suyuna ve yeterli gıdaya erişimlerinin sağlanması için önlem alınması (Evet/Hayır)	AFAD	Bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo CEDAW 60	A.2.13. Ulusal ve yerel düzeyde afet sonrası kurulan geçici barınma alanlarında çamaşır yıkamak için bölüm oluşturulması, mutfak ve kreşlerin oluşturulması, çadır ve konteynerlerin temizliğinin yapılmasına yönelik planlama yapılması (Evet/Hayır) A.2.13. A. Ulusal ve yerel düzeyde afet sonrası kurulan geçici barınma alanlarında aydınlatma var mı? (Evet/Hayır) A.2.13. B. Ulusal ve yerel düzeyde afet sonrası kurulan geçici barınma alanlarında çöp toplama alanı var mı? (Evet/Hayır)	AFAD	Bilgi talebi	Yıllık

3. Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Sağlık Hizmetlerine Erişilebilirlik

Önerilen bu göstergeler afet sonrası sağlık hizmetlerinin kadınların ihtiyaçlarına uygun şekilde sunulup sunulmadığını değerlendirmeyi hedeflemektedir.

İlk öneri, afet sonrası güvenli annelik hizmetlerini sunmaya yönelik düzenlemelerin oluşturulmasıdır (A.3.1). Bu gösterge afet sonrasında kadınların annelik hizmetlerine erişiminin sağlanması için gerekli düzenlemelerin hayata geçirilmesini önerir.

İkinci öneri, kadınların afet sonrası acil doğum kontrol yöntemleri dahil olmak üzere doğum kontrol yöntemlerine erişimini sağlayacak düzenlemelerin oluşturulmasına yöneliktir (A.3.2).

Üçüncü olarak, önerilen göstergeler arasında geçici barınma alanlarında cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerini sunmak üzere özelleşmiş birimlerin kurulması yer almaktadır (A.3.3). Bu birimlerin kurulması, kadınların afet sonrası sağlık ihtiyaçlarına yönelik özelleşmiş hizmetler alabilmesi için gereklidir. Cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerinin afet sonrasında da kesintisiz devam etmesi, kadın sağlığı ve istenmeyen gebeliklerin önlenmesi açısından hayati bir önem taşımaktadır. Son olarak (A.3.4) ulusal düzeyde şiddete ve cinsel istismara maruz bırakılanların yaşadıkları şiddet olaylarını bildirebilecekleri **acil bir sistem** oluşturulmasına ilişkin hazırlıkların (yasal mevzuat ve uygulama açısından) varlığını değerlendiren bu gösterge, kriz anlarında kırılgan grupların şiddete maruz bırakılma ihtimaline karşılık oluşturulmuştur.

Tablo 3 (A) Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Sağlık Hizmetlerine Erişilebilirlik

İlgili insan hakları/normlar	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
#CEDAW M. 60	A.3.1. Ulusal (ve yerel) düzeyde afet sonrası güvenli annelik ve ebeveynlik hizmetlerini sunmaya yönelik düzenlemelerin varlığı (Evet/Hayır)	AFAD Sağlık Bakanlığı	Bilgi talebi	Yıllık
#CEDAW M. 60	A.3.2. Ulusal (ve yerel) düzeyde afet sonrası kadınların acil doğum kontrol yöntemleri dahil olmak üzere gebeliği önleyici yöntemlere erişimini sağlayacak düzenlemelerin varlığı (Evet/Hayır)	AFAD Sağlık Bakanlığı	Bilgi talebi	Yıllık
#CEDAW M. 60	A.3.3. Ulusal (ve yerel) düzeyde afet sonrası kurulan geçici barınma alanlarında cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerini sunmak üzere özelleşmiş birim kurulma durumu (Evet/Hayır)	AFAD Sağlık Bakanlığı	Bilgi talebi	Yıllık
#CEDAW M.38	A.3.4. Ulusal düzeyde şiddete ve cinsel istismara maruz bırakılanların yaşadıkları şiddet olaylarını bildirebilecekleri acil bir sistem oluşturulmasına ilişkin hazırlıkların (yasal mevzuat ve uygulama açısından) varlığı (Evet/Hayır)	AFAD, TBB, İl belediyeleri, Büyükşehir Belediyeleri	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık

4. Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler - Şiddetin Önlenmesi

Şiddete ve cinsel istismara maruz kalanların şiddet olaylarını bildirebilecekleri acil bir sistemin ve mekanizmaların oluşturulması (A.4.1), (A.4.2.), (A.4.3.) şiddete maruz bırakılan kişilerin afet sonrası güvenli bir şekilde başvurabilecekleri yasal ve pratik düzenlemelerin hayata geçirilmesini amaçlayan önemli öneriler bütünüdür.

Tablo 4 (A) Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Şiddetin Önlenmesi

İlgili insan hakları/normlar	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
#CEDAW M.38	A.4.1. Ulusal düzeyde afet ve kriz durumlarında şiddet ve cinsel istismara maruz bırakılanların yaşadıkları şiddet olaylarını bildirebilecekleri acil bir sistem oluşturulmasına ilişkin hazırlıkların (yasal mevzuat ve uygulama açısından) varlığı (Evet/Hayır)	AFAD, TBB, İl belediyeleri, Büyükşehir Belediyeleri	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
#CEDAW M.38	A.4.2. Ulusal düzeyde afet ve kriz durumlarında şiddet ve cinsel istismara maruz bırakılanların kolluk kuvvetleri tarafından korunmalarına yönelik mekanizmanın planlanma durumu (Evet/Hayır)	AFAD, İçişleri Bakanlığı, ASPB	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
#CEDAW M.38	A.4.3. Ulusal düzeyde afet ve kriz durumlarında şiddet ve cinsel istismara maruz bırakılanların başvurabileceği acil başvuru merkezi kurulmasının planlanması (Evet/Hayır) A.4.3.A. Bu merkezlerde avukat, psikolog ve sosyal hizmet uzmanlarının varlığı (Evet/Hayır)	AFAD, İçişleri Bakanlığı, ASPB	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık

5. Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler-Eğitim ve Farkındalık

Bu bölümde afet yönetimi süreçlerinde toplumsal cinsiyete duyarlı kapasite oluşturmayı ve eğitim programları geliştirmeye yönelik göstergeler önerilmektedir.

Önerilen ilk gösterge, toplumsal cinsiyete duyarlı afet riskinin azaltılmasıyla ilgili kapasite oluşturmaya yönelik eğitim programlarının hazırlanmasına yöneliktir (A.5.1). Bu göstergeyle birlikte afet yönetimi ile ilgili kurumların, çalışanlarına yönelik toplumsal cinsiyet perspektifini içeren eğitim programları oluşturup oluşturmadığının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu eğitimlerin hazırlanması aşamasında afet ve toplumsal cinsiyet alanında çalışan STK’larla iş birliği yapılması (A.5.2), afet yönetimi sürecine sivil toplumun katkısını ve iş birliğini güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Önerilen diğer bir gösterge ise, eğitim programlarına katılan kadın ve erkek sayısının izlenmesidir (A.5.3). Bu gösterge aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifine duyarlı afet risk azaltma eğitimlerine katılımın cinsiyet dengesi açısından ne kadar adil olduğunu izlemek mümkün olacaktır. Ayrıca, kadınlar ve kız çocuklarının afet risk bilgisi okuryazarlığı eğitimine katılımlarını sağlayacak programların varlığı (A.5.4) ve bu programlara katılan kadın ve erkeklerin sayısının izlenmesi (A.5.5), afet sonrası bilgi edinme ve iletme haklarına erişimi güçlendirmeye yönelik politikalara katkı sağlayacaktır.

Afet yönetimi alanında yer alan personele yönelik eğitim programlarına Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilik (ÇEZE) konusunun dahil edilmesi (A.5.6) ve kadınlara ve çocuklara yönelik şiddet konusunun eklenmesi (A.5.7), bu alanda çalışan personelin toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle eğitim almasını sağlamak amacıyla önerilmektedir. Bu göstergeler, afet sonrası şiddet mağdurlarının korunmasına yönelik önemli bir adımdır.

Acil servis çalışanları, 112 ambulans personeli ve diğer sağlık görevlilerine yönelik kadına yönelik şiddeti de içeren toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında afetlerde sağlık hizmetleri eğitim programının hazırlanması (A.5.8) ile afet sonrası sağlık hizmetlerinde görev alacak personelin, kadına yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilinçlenmesini sağlayacak eğitimlerin hazırlanmasını önermektedir.

Ulusal ve yerel düzeyde afet sonrası güvenli annelik hizmeti sunacak olan sağlık çalışanlarına yönelik toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımı ile hazırlanmış eğitim programının varlığı (A.5.9), afet dönemlerinde kadınların güvenli annelik hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak için önerilmektedir.

Tablo 5 (A) Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Eğitim ve Farkındalık

İlgili insan hakları/normlar	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.5.1. Toplumsal cinsiyete duyarlı afet riskinin azaltılmasıyla ilgili kapasite oluşturmaya yönelik ilgili tüm kurumların çalışanlarına yönelik eğitim programının hazırlanması (Evet/Hayır)	AFAD, ASPB	Bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.5.2.Toplumsal cinsiyete duyarlı afet risk azaltılmasıyla ilgili kapasite oluşturmaya yönelik kurum çalışanlarına yönelik eğitimlerin hazırlanması aşamasında afet ve toplumsal cinsiyet alanında çalışan hak temelli STK’lar ile iş birliği yapılması (Evet/Hayır)	AFAD, STK	Web sayfası	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo	A.5.3.Toplumsal cinsiyete duyarlı afet risk azaltılmasıyla ilgili eğitim programları ve/veya toplantılara katılan kadınların ve erkeklerin sayısı (eğitim verilen kurumlar ayrımında)	AFAD, İB, ASPB, SB, MEB, TSK, TÜİK, yerel STK’lar	Web, bilgi talebi	Yıllık
#CEDAW M.A	A.5.4. Ulusal düzeyde kadınlar ve kız çocuklarının iklim değişikliği ve afet riskinin azaltılması ile ilgili bilgi edinme, bilgi alma ve iletme haklarına erişimlerini sağlayacak afet risk bilgisi okuryazarlığı eğitim programının varlığı (Evet/Hayır)	AFAD, TBB, il belediyeleri, Büyükşehir Belediyeleri	Web, bilgi talebi	Yıllık
#CEDAW M.A	A.5.5. Ulusal düzeyde kadınlar ve kız çocuklarının iklim değişikliği ve afet riskinin azaltılması ile ilgili bilgi edinme, bilgi alma ve iletme haklarına erişimlerini sağlayacak afet risk bilgisi okuryazarlığı eğitimlerine katılan kadın ve erkek sayısı	AFAD, TBB, il belediyeleri, Büyükşehir Belediyeleri	Web, bilgi talebi	Yıllık
#CEDAW M. 57	A.5.6. Afet ve kadın alanında çalışan STK’lar ile birlikte afet yönetimi alanında yer alan personele yönelik eğitim programına Çocuk yaşta, Erken ve Zorla Evlendirme (ÇEZE) ile mücadele konusunun dahil edilmesi (Evet/Hayır)	AFAD, ASPB, TBB, il belediyeleri, Büyükşehir Belediyeleri	Web, bilgi talebi	Yıllık
#CEDAW M. 57	A.5.7. Afet ve kadın alanında çalışan STK’lar ile birlikte afet yönetimi alanında yer alan personele yönelik eğitim programına afet sonrası cinsel şiddet dahil olmak üzere kadınlara ve çocuklara yönelik şiddet konusunun dahil edilmesi (Evet/Hayır)	AFAD, TBB, il belediyeleri, Büyükşehir Belediyeleri, ASPB	Web, bilgi talebi	Yıllık

Tablo 5 (A) Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Eğitim ve Farkındalık-Devam

İlgili insan hakları/ normlar	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
#CEDAW M. 60	A.5.8. Ulusal (ve yerel) düzeyde acil servis çalışanları, 112 ambulans hizmetlerinde çalışanlar da dahil olmak üzere afetlerden sonra görev alacak sağlık personelinin kadına yönelik şiddetle mücadeleyi de içeren toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında afetlerde sağlık hizmetleri eğitim programının hazırlanması (Evet/Hayır)	AFAD Sağlık Bakanlığı, ASPB	Bilgi talebi	Yıllık
#CEDAW M. 60	A.5.9.Ulusal (ve yerel) düzeyde afet sonrası güvenli annelik ve ebeveynlik hizmeti sunacak olan sağlık çalışanlarına yönelik toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımı ile hazırlanmış eğitim programının hazırlanması (Evet/Hayır)	AFAD Sağlık Bakanlığı, ASPB	Bilgi talebi	Yıllık

6. Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -İzleme ve Değerlendirme

Bu bölümde yer alan göstergeler, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifine dayalı izleme ve değerlendirme mekanizmalarının güçlendirilmesini hedeflemektedir. İlk önerilen göstergeyle birlikte toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı analizlerin yapılabilmesi sağlanacaktır (A.6.1).

Toplumsal cinsiyete duyarlı izlemeden sorumlu kişi ya da birimlerin oluşturulması (A.6.2) izleme ve değerlendirme süreçlerinin sürdürülebilirliği açısından kritik önemdedir.

Son olarak, **afet sırasında ortaya çıkan sorunlara dair ihtiyaç analizi yapacak bir mekanizmanın varlığı** (A.6.3), afetler sırasında kadınlar ve diğer kırılgan grupların ihtiyaçlarının doğru bir şekilde tespit edilip değerlendirilmesi, afet yönetiminde daha kapsayıcı ve adil politikaların oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.

Tablo 6 (A) Afet Öncesi Dönemde Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -İzleme ve Değerlendirme

İlgili insan hakları/normlar	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
#CEDAW 37 GTK	A.6.1.Toplumsal cinsiyete duyarlı izleme yapılabilmesi için afet alanına özel TCE duyarlı göstergelerin varlığı (Evet/Hayır)	AFAD	Bilgi talebi	Yıllık
#CEDAW 37 GTK	A.6.2. Afet alanına özel toplumsal cinsiyete duyarlı izlemeden sorumlu kişi ya da birimin varlığı (Evet/Hayır)	AFAD	Bilgi talebi	Yıllık
#CEDAW 37 GTK	A.6.3. Afet sırasında ortaya çıkan sorunlara dair ihtiyaç analizi yapacak bir mekanizmanın varlığı (Evet/Hayır)	AFAD, AFAD il koordinasyon kurulu	Bilgi talebi	Yıllık

B. Afet Sırasında Veri Toplanması Önerilen Göstergeler

Afet sırasında veri toplama sürecine yönelik önerilen göstergeler afet anında yaşanan cinsiyet temelli kırılmalıkları ortaya koymak için önemlidir.

Afet dönemlerinde erken uyarı sistemlerine erişen kadın ve erkek sayısının izlenmesiyle birlikte cinsiyetler arası farklar tespit edilebilir. Eğer cinsiyetler arası bir farklılık mevcutsa bunun sebepleri üzerinde durulabilir (B.1.1). Benzer şekilde, 100 bin kişi başına afetlerden doğrudan etkilenen kadın ve erkek sayısının (B.1.2) izlenmesi, afetten etkilenen kişilerin cinsiyete göre dağılımını ortaya koyacaktır.

Ayrıca, afet kaynaklı ölüm ve kayıpların cinsiyete göre izlenmesi de kritik öneriler arasında yer almaktadır (B.1.3, B.1.4, B.1.5). Bu göstergeler, afetler sırasında kadınlar ve erkeklerin ne kadar ölüm ve kayıpla karşı karşıya kaldığını takip eder. Özellikle, kayıp çocuk sayısının izlenmesi (B.1.6), afet sonrası çocukların güvenliği konusunda alınması gereken önlemleri değerlendirmeye yardımcı olacaktır.

Bir diğer önemli gösterge, afet müdahale ekiplerinde çalışan kadın ve erkek görevli oranıdır (B.1.7). Bu gösterge, afet müdahale ekiplerinin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından dengeli olup olmadığını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Son olarak, yardımları doğrudan alan kadınların erkeklere oranı (B.1.8), afet sonrası yardım süreçlerinde toplumsal cinsiyet dengesinin ne kadar sağlandığını gösterecektir.

Tablo 7 (B)-Afet Sırasında Veri Toplanması Önerilen Göstergeler

İlgili insan hakları/normlar	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
# Sendai	B1.1. Ulusal (ve yerel) düzeyde erken uyarı sistemine ulaşabilen kadın ve erkek sayısı (100 000 kadında ve 100 000 erkekte olmak üzere)	AFAD	Bilgi talebi	Afet dönemi
# Sendai	B.1.2. 100 bin kişi başına afetlerden doğrudan etkilenen kadın ve erkek sayısı	AFAD	Bilgi talebi	Afet dönemi
# Sendai	B.1.4. 100.000 kişi başına düşen afet kaynaklı kadın ve erkek ölüm sayısı	AFAD, TBB, il belediyeleri, Büyükşehir belediyeleri	Bilgi talebi	Afet dönemi
# Sendai	B.1.5. 100.000 kişi başına afet kaynaklı kayıp kadın ve erkek sayısı	AFAD, TBB, ilçe belediyeleri, il belediyeleri, Büyükşehir belediyeleri	Bilgi talebi	Afet dönemi
# Sendai	B.1.6. 100.000 kişi başına afet kaynaklı kayıp kız ve oğlan çocuk sayısı	AFAD, Valilik	Bilgi talebi	Afet dönemi
	B.1.7. Ulusal (ve yerel) düzeyde afet müdahale ekiplerinde çalışan kadın/erkek görevli oranı	AFAD	Bilgi talebi	Afet dönemi
IASC	B.1.8. Yardımları doğrudan alan kadınların erkeklere oranı B.1.8.A. Yardımları doğrudan alan kesşimsel kırılğanlıkları olan kişilerin sayısı	AFAD	Bilgi talebi	Afet dönemi

C. Afet Sonrasında Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Barınma ve Temel İhtiyaçlar

Bu göstergelerin önerilme amacı afetlerin yol açtığı yıkım ve olumsuzlukların cinsiyet temelli etkilerini anlamak ve daha adil politikalar geliştirmektir.

Önerilen ilk gösterge, afetler nedeniyle evleri zarar gören kadın ve erkek sayısının izlenmesidir (C.2.1). Bu gösterge, afetlerden doğrudan etkilenen kişilerin cinsiyet dağılımını ortaya koyar.

Geçici barınma alanlarında kurulan hijyen birimlerinin sayısı (C.2.2) kadınların ihtiyaçlarına yönelik altyapının ne kadar sağlandığını değerlendirmeye yöneliktir.

Tek ebeveynli, yaşlı ya da yalnız yaşayan kadınlar için barınma olanağı sağlanıp sağlanmadığı (C.2.3) ve afet sırasında barınma ve konut süreçlerinde kadınlara öncelik verilmesi (C.2.5) gibi göstergeler, afet sonrası kadınların güvenli ve uygun barınma koşullarına erişiminin sağlanmasını amaçlar.

Afetlerden kaynaklanan evlerin yıkılması (C.2.4) ve yaşadıkları yerlerden göç etmek zorunda kalan kadın ve erkek sayısı (C.2.9) gibi göstergeler, afetten en çok etkilenen grupların belirlenmesini hedeflemektedir. Afet sonrası kira yardımı ve sosyal koruma desteği verilen kadın sayısı (C.2.8, C.2.11) ile meslek edindirme programlarına katılan kadın sayısı (C.2.12) da afet sonrası kadınların ekonomik ve sosyal hayatta toparlanmalarına katkı sağlamayı hedefleyen önemli göstergelerdir.

İnsani yardım müdahalesinde kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete duyarlı müdahalelerin sayısı (C.2.13) ve afet hizmetlerine erişimde kadın, erkek, kız ve oğlan çocuklarının kendilerini güvende hissetme oranı (C.2.14), insani yardım ve hizmetlerin cinsiyet temelli ihtiyaçlara ne kadar duyarlı olduğunu göstermeyi amaçlar. Afet sonrasında çalışmak zorunda kalan 18 yaşından küçük kız ve oğlan çocuk sayısının (C.2.15) belirlenmesi ise çocuk haklarının korunması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Tablo 8 (C) Afet Sonrasında Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Barınma ve Temel İhtiyaçlar

İlgili insan hakları/norm lar	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
#Sendai, #SKA 1,11,13	C.2.1. Afetler nedeniyle evleri zarar gören kadın ve erkek sayısı	AFAD, TBB, İl belediyeleri, Büyükşehir belediyeleri	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
	C.2.2.Ulusal (ve yerel) düzeyde oluşturulan geçici barınma alanlarında kurulan hijyen birimleri (tuvalet, banyo, emzirme odası, giyinme soyunma odası, kuaför) sayısı	AFAD	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
	C.2.3.Ulusal (ve yerel) düzeyde afet sonrası barınma olanağı sağlanan yalnız ve tek ebeveyn olan kadın sayısı (yaşlı kadınlar, tek ebeveyn olan anneler ve yalnız yaşayan kadınlar ayrımında)	AFAD	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
#Sendai, #SKA 1,11,13	C.2.4. Afetler nedeniyle evleri yıkılan kadın ve erkek sayısı	AFAD, TBB, İl belediyeleri, Büyükşehir belediyeleri	Web, bilgi talebi	Yıllık
	C.2.5. Ulusal (ve yerel) düzeyde afet sırasında barınma ve konut edindirme süreçlerinde tek başına yaşayan kadınlara öncelik verilmesi (Evet/Hayır)	AFAD	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık

İlgili insan hakları/normlar	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
#Sendai, #SKA 1,11,13	C.2.6. Ulusal (ve yerel) düzeyde afet sonrası barınma olanağı sağlanan kadın ve erkek sayısı	AFAD, ÇŞB,	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
#Sendai, #SKA 1,11,13	C.2.7. Ulusal (ve yerel) düzeyde afet sonrası konut edindirilen kadın ve erkek sayısı	AFAD, ÇŞB, TBB	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
#Sendai, #SKA 1,11,13	C.2.8. Ulusal (ve yerel) düzeyde afet sonrası kira yardımı alan kadın ve erkek sayısı	AFAD, ÇŞB	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
#Sendai, #SKA 1,11,13	C.2.9. Afetler nedeniyle yaşadıkları yerden göç etmek zorunda kalan kadın ve erkek sayısı	AFAD	Bilgi talebi	Yıllık
#Sendai, #SKA 1,11,13	C.2.10. Afetler nedeniyle geçim kaynakları sekteye uğrayan ya da yok olan kadın ve erkek sayısı	AFAD	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
#Sendai, #SKA 1,11,13	C.2.11. Ulusal (ve yerel) düzeyde afet sonrası sosyal koruma desteği verilen kadın ve kız çocuğu sayısı	AFAD, ASPB, Çalışma Bakanlığı	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık

Tablo 8 (C) Afet Sonrasında Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Barınma ve Temel İhtiyaçlar (Devam)

İlgili insan hakları/normlar	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
#Sendai, #SKA 1,11,13	C.2.12. Ulusal (ve yerel) düzeyde afet sonrası meslek edindirme programlarına dahil edilenlerin cinsiyete göre dağılımı.	AFAD, ASHB, ÇSGB	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
IASC	C.2.13. İnsani yardım müdahalesinde kadınları hedef alan toplumsal cinsiyete duyarlı ve/veya toplumsal cinsiyete özgü müdahalelerin sayısı (sıhhi hizmetler, anne ve üreme sağlığı, koruma, vb.)	AFAD	Bilgi talebi	Afet dönemi
IASC	C.2.14 Afet hizmetlerine ve tesislerine (tuvalet, banyo, yardım dağıtım alanları vb.), erişirken kendilerini güvende ve eşit hisseden kadın, erkek, kız ve oğlan çocuk oranı	AFAD	Bilgi talebi	Afet dönemi
IASC	C.2.15. Afet sonrasında çalışmak zorunda kalan 18 yaşından küçük çocuk sayısı (cinsiyet ayrımında)	AFAD, ASHB, ÇSGB	Bilgi talebi	Afet dönemi

1. Afet Sonrasında Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Sağlık ve Şiddetin Önlenmesi

Afet sonrasına ilişkin sağlık hizmetleri ve şiddetin önlenmesine yönelik önerilen göstergeler, afet dönemlerinde kadınların, çocukların ve diğer kırılgan grupların sağlık ve güvenlik ihtiyaçlarını izlemek amacıyla geliştirilmiştir. Bu öneriler toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bir afet yönetim sürecinin sağlanması için önemlidir.

İlk gösterge, afet sonrası güvenli annelik hizmeti sunulan kadın sayısını (C.3.1) izlemeyi hedeflemektedir. Bu gösterge, afet sonrasında kadınların güvenli bir şekilde annelik hizmetlerine erişimlerinin sağlanıp sağlanmadığını ölçerek, afet sonrası sağlık hizmetlerinin ne kadar kapsayıcı olduğunu anlamaya yardımcı olacaktır. Aynı şekilde, afet sonrası sağlanan acil doğum kontrol yöntemlerine erişen kadın sayısı (C.3.2), üreme sağlığı hizmetlerinin afet sonrası kadınlar için erişilebilirliğini değerlendirmek için kritik bir gösterge niteliğindedir.

Bir diğer gösterge, 100.000 kişi başına afetler nedeniyle yaralanan veya hasta olan kadın ve erkek sayısını (C.3.3) izlemeye yöneliktir. Bu gösterge, afet sırasında sağlık hizmetlerine ihtiyaç duyan kadınlar ve erkekler arasındaki farkları analiz ederek, afetin cinsiyetler üzerindeki farklı etkilerini ortaya koymayı amaçlar. Ayrıca, afet sonrasında psiko-sosyal destek alan kadın ve erkek sayısı (C.3.4) toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle psikolojik ve sosyal destek hizmetlerinin erişilebilirliğini değerlendirmek için kullanılabilir. Bu gösterge, afetin travmatik etkilerine karşı alınan tedbirlerin ne kadar etkili olduğunu ölçmeyi sağlar. **Son olarak, afet sonrasında 18 yaşından önce evlendirilen kız ve oğlan çocuk sayısı** (C.3.5), afetlerin ÇEZE artırma riskini izlemek amacıyla önemlidir. Afet sonrasında cinsel şiddet de dahil olmak üzere şiddete maruz bırakılan kız ve oğlan çocuk sayısının belirlenmesi (C.3.6) göstergesi özellikle afet sonrası kırılgan durumda olan kız çocuklarının korunması için dikkate alması gereken önemli bir husustur.

Tablo 9 (C) Afet Sonrasında Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Sağlık ve Şiddetin Önlenmesi

İlgili insan hakları/normlar	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
# Sendai, #SKA, #Hyogo #CEDAW M. 60 C	C.3.1. Ulusal (ve yerel) düzeyde afet sonrası güvenli annelik ve ebeveynlik hizmeti sunulan kadın sayısı	AFAD, SB	Bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo #CEDAW M. 60 C	C.3.2.Ulusal (ve yerel) düzeyde afet sonrası sağlanan acil doğum kontrol yöntemleri dahil olmak üzere doğum kontrol yöntemi sunulan kadın sayısı	AFAD, SB	Bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo #CEDAW M. 60 C	C.3.3.100.000 kişi başına afetler nedeniyle yaralanan veya hasta olan kadın ve erkek sayısı	AFAD, SB	Bilgi talebi	Yıllık
# Sendai, #SKA, #Hyogo	C.3.4. Afet sonrasında psiko-sosyal destek alan kadın, erkek, yaşlı, engelli ve LGBTİQ+’ların sayısı (oranı)	AFAD, SB	Bilgi talebi	Yıllık
Sendai, #SKA, #Hyogo	C. 3.5. Afet sonrasında 18 yaşından önce evlendirilen kız ve oğlan çocuk sayısı	AFAD, SB	Bilgi talebi	Yıllık
Sendai, #SKA, #Hyogo	C. 3.6. Afet sonrasında cinsel şiddet de dahil olmak üzere şiddete maruz bırakılan kız ve oğlan çocuk sayısı	AFAD, SB	Bilgi talebi	Yıllık

2. Afet Sonrasında Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Eğitim ve Farkındalık

Afet sonrasına ilişkin eğitim ve farkındalık göstergeleri, afetlerin özellikle kadınlar ve kız çocuklarının eğitim hayatı üzerindeki etkilerini izlemeyi ve kırılgan grupların eğitimden kopmalarını önlemeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda, afet yönetimi alanında kadın araştırmacıların katılımını teşvik eden çalışmaların varlığı da bu göstergeler arasında yer alır.

İlk gösterge, afet sonrasında eğitime devam etmeyen kadın ve kız çocuklarının sayısını (C.4.1) izlemeyi amaçlar. Bu gösterge, afetlerin özellikle kız çocukları üzerinde yarattığı eğitim kaybını değerlendirmek ve bu kayıpları önleyecek politika geliştirmeye yönelik veri sağlamayı hedefler.

İkinci gösterge, afet yönetimi alanında kadın araştırmacılar tarafından yapılan araştırmaların veya projelerin varlığıdır (C.4.2). Bu gösterge, afet yönetimi ve risk azaltma çalışmalarında kadın araştırmacıların rolünü güçlendirmek için fon destekli projelere ne kadar yer verildiğini izler. Buna paralel olarak, kadın araştırmacıların oranını (C.4.3) izleyen gösterge, afet yönetimi alanında yapılan çalışmaların toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında dengeli olup olmadığını anlaşılmasını sağlar.

Son olarak, kız çocuklarının ortaöğretime erişimini teşvik eden girişimlerin sayısı (C.4.4), afet sonrasında kız çocuklarının eğitimlerini sürdürmelerini sağlayacak girişimlerin ne kadar yaygın olduğunu değerlendirmeyi hedeflemektedir.

Tablo 10 (C) Afet Sonrasında Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -Eğitim ve Farkındalık

İlgili insan hakları/normlar	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
#CEDAW M. 60	C.4.1. Ulusal (ve yerel) düzeyde afet sonrasında eğitimine devam etmeyen kadın ve kız çocuklarının sayısı	AFAD, MEB, YÖK	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
#CEDAW M. 60	C.4.2. Ulusal (ve yerel) düzeyde afet yönetimi alanında kadın araştırmacılar tarafından yapılan araştırma/projelerin varlığı (Fonlarla desteklenmek kaydıyla)	AFAD, MEB, YÖK	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
#CEDAW M. 60	C.4.3. Ulusal (ve yerel) düzeyde afet yönetimi alanında yapılan araştırma/projelerde kadın araştırmacıların oranı (Fonlarla desteklenenler içinde)	AFAD, MEB, YÖK	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
IASC	C.4.4. Kız çocuklarının ortaöğretime erişimini teşvik eden girişimlerin sayısı	AFAD	Bilgi talebi	Afet dönemi

3. Afet Sonrasında Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -İzleme ve Değerlendirme

Bu bölümde önerilen göstergelerde afet sonrasında izleme ve değerlendirme çalışmalarının önemi vurgulanmaktadır.

İlk öneri Sendai Çerçevesi ve SKA doğrultusunda cinsiyet, yaş, engellilik, etnik köken ve bölgesel olarak sınıflandırılmış verileri içeren raporların çeşitli grupların ihtiyaçlarını göz önünde bulundurularak hazırlanmasına yöneliktir (C.5.1).

Afet sonrasında yaşadıkları şiddet olaylarını bildirmek isteyen kadınlar için oluşturulan acil sisteme yapılan başvuru sayısının izlenmesiyle (C.5.2) şiddet mağdurlarının sayısı belirlenebilir.

Son olarak, farklı kadın grupları üzerinde niteliksel çalışmalar yapılması (C.5.3), afet sonrası ihtiyaçlar bağlamında araştırmalar yapılmasını önermektedir. Bu çalışmalar, kadınların çeşitli ihtiyaçlarını anlamaya ve politika geliştirmeye katkı sağlayacak önemli bir veri kaynağı olacaktır.

Tablo 11 (C) Afet Sonrasında Veri Toplanması Önerilen Göstergeler -İzleme ve Değerlendirme

İlgili insan hakları/normlar	Gösterge	Veri kaynağı	Veri toplama yöntemi	Veri toplama sıklığı
#CEDAW (A)M. 40.	C.5.1. Sendai Çerçevesi ve SKA doğrultusundan ulusal ve yerel düzeyde afetlere özel cinsiyet, yaş, engellilik, etnik köken ve bölgesel olarak sınıflandırılmış verileri içeren rapor hazırlanması durumu (Evet/Hayır)	AFAD, TBB, İl belediyeleri, Büyükşehir s-belediyeleri	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
#CEDAW M.38	C.5.2. Ulusal (ve yerel) düzeyde afet sonrasında yaşadıkları şiddet olaylarını bildirmek isteyen kadınlar için oluşturulan acil sistem üzerinden yapılan başvuru sayısı	AFAD, TBB, İl belediyeleri, Büyükşehir Belediyeleri	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık
#CEDAW (A)M. 40	C.5.3. Ulusal (ve yerel) düzeyde farklı kadın grupları özelinde niteliksel çalışmalar yapılması (Evet/Hayır)	AFAD, TBB, İl belediyeleri, Büyükşehir B-s-belediyeleri	Web sayfası, bilgi talebi	Yıllık

VI. Kavramlar ve Teknik Terimler Listesi

Afet (Disaster): Etkilenen toplumun sadece kendi kaynaklarını kullanarak başa çıkma yetisini aşan, yaygın insani, maddi ya da çevresel kayıplara sebebiyet vererek toplumun işlevini ciddi şekilde aksatan durumudur (UN, 1992).

Afet Yönetimi (Disaster Management): Afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması için afet öncesi, sırası ve sonrasında alınması gereken önlemler ve gerekli çalışmaların planlanması, yönlendirilmesi, koordine edilmesi, desteklenmesi ve etkin olarak uygulanabilmesini sağlayan çok yönlü, çok disiplinli, çok aktörlü, dinamik ve karmaşık bir yönetim sürecidir (AFAD, 2014).

Afet Kriz Yönetimi (Disaster Crisis Management): Afet meydana geldikten sonra yapılan kurtarma ve iyileştirme faaliyetlerinin yer aldığı bir süreçtir (UNDRR, 2009).

Afet Risk Yönetimi (Disaster Risk Management): Tehlikelerin olumsuz etkilerini ve afetlerin gerçekleşme olasılığını azaltmak amacıyla stratejiler, politikalar ve gelişmiş başa çıkma kapasitelerini ele alan idari direktiflerin, organizasyonların ve operasyonel beceri ve kapasitelerin kullanıldığı sistematik bir süreçtir (UNDRR, 2009). Afet risk yönetimi süreci, bütünlük afet yönetimi sürecinde afetler gerçekleşmeden önce değerlendirilen zarar azaltma ve hazırlık aşamalarını içerir.

Dirençlilik (Resilience): Toplumun temel tüm yapılarının korunması ile yenilenmesi, tehlikenin etkilerinin zamanında ve etkili bir şekilde soğurulması, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına erişim ve iyileşme kabiliyeti olarak tanımlanmaktadır (UN, 2015).

Hazırlık (Preparedness): Doğa ya da insan kaynaklı bir afetin meydana gelmesinin ardından, afetle başa çıkabilmek ve etkin bir müdahale sağlamak için hükümetlerin, kuruluşların, toplulukların ve bireylerin afet meydana gelmeden önce aldıkları önlemler dizisidir. Amaç can ve mal kayıplarını azaltmaktır (ECHO, 2022).

İyileştirme (Recovery): Afet riskini azaltmak için gerekli düzenlemelere imkân sağlayıp geliştirirken, afetten etkilenen toplumun yaşam koşullarını eski haline getirmek amacıyla afet sonrasında alınan kararlar ve eylemler bütünüdür. İyileştirme çalışmaları (rehabilitasyon ve yeniden inşaa) afet riskini azaltmak için alınacak önlemlerin geliştirilmesi ve uygulanması için bir fırsattır (ISDR, 2003).

Müdahale (Response): Acil durum hizmetlerinin sağlanmasını, kamu yardımının yanı sıra özel sektör, topluluk ve gönüllü katılımını içeren bir süreçtir. Müdahale çalışmalarının asıl amacı en kısa sürede çok sayıda insanın hayatını kurtarmak, yiyecek, giyecek, su, korunma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaktır (UNDRR, 2009).

Risk (Risk): Belirli bir tehlikeden dolayı (can kayıpları, yaralanmalar, mal ve mülkün zarara uğraması, ekonomik faaliyetlerin aksamaması) beklenen kayıplardır. Risk tehlike ve incinebilirliğin ürünüdür. Risk bir tehlikenin istenmeyen sonuçlarından etkilenme olasılığıdır (EPHTI, 2006).

Tehlike (Hazard): Bir afete neden olabilecek ölçüde insan hayatını, malını ve faaliyetlerini tehdit eden doğa ya da insan kaynaklı bir olaydır (WHO/EHA, 2002).

Toplumsal Cinsiyet (Gender): Kadına ve erkeğe toplumsal olarak tanımlanan rol ve sorumluluklardır. Kadına ve erkeğe atfedilen roller, tüm toplumlarda ve kültürlerde önemlidir (HPN, 2015).

Toplumsal Cinsiyetin Anaakımlaştırılması (Gender mainstreaming): Toplumsal cinsiyet eşitliğine ve kadın ve kız çocuklarının güçlendirilmesine yönelik küresel olarak onaylanmış bir stratejidir (UN Women, 2023). Tüm alanlarda ve her düzeydeki mevzuat, politika ve programlar dahil olmak üzere planlanan herhangi bir eylemin kadınlar ve erkekler üzerindeki etkilerini değerlendirme sürecidir. Nihai amacı toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaktır (ECOSOC, 1997/2).

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (Gender Equality): Erkek ve kadınların haklarını ve tam potansiyellerini gerçekleştirmeleri, ekonomik, sosyal, kültürel ve politik kalkınmaya katkıda bulunmaları için eşit koşullara, muameleye ve fırsatlara sahip olmaları durumudur. Kadın ve erkeğe verilen toplumsal rollere, benzerliklere ve farklılıklara eşit değer verilmesi gerekliliğidir (UNICEF, 2017).

Toplumsal Cinsiyette Hakkaniyet (Gender Equity): Kadınlar ve erkekler arasında kaynakların, faydaların, gücün ve sorumlulukların adil bir şekilde dağıtılmasıdır. Kadın ve erkeklerin farklı ihtiyaçlarını, kültürel engellerini hesaba katarak her iki cinsiyet için de adil davranılmasını kapsar (UNICEF, 2017).

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Program: Kadın ve erkek arasındaki eşitliği nihai hedefine ulaşmak için toplumsal cinsiyet perspektifinin programın bileşenlerinin tümüne entegrasyonu anlamına gelir (Paksoy Erbaydar, İnal, Kaya, 2019).

Zarargörebilirlik/Kırılganlık (Vulnerability): Bir bireyin, topluluğun veya sistemlerin tehlikenin etkilerine duyarlılığını arttıran fiziksel, sosyal, ekonomik ve çevresel faktörler ya da süreçler tarafından belirlenen özelliklerdir. İncinebilirlik afet riskinin bileşenlerinden biri olarak da tanımlanır (UNDRR, 2017).

Zarar Azaltma (Mitigation): Afet risklerini kalıcı olarak azaltmayı amaçlayan evredir. Zarar azaltmada tehlikelerin yok edilmesi ve incinebilirliklerin azaltılması yapılması gereken önemli iki eylemdir (WHO/EHA, 2002).

Kaynakça

- Akerkar, S., & Fordham, M. (2017). Gender, place and mental health recovery in disasters: Addressing issues of equality and difference. *International Journal Of Disaster Risk Reduction*, 23, 218-230.
- Başoğlu, M., Şalcioğlu, E., & Livanou, M. (2002). Traumatic stress responses in earthquake survivors in Turkey. *Journal of Traumatic Stress: Official Publication of The International Society for Traumatic Stress Studies*, 15(4), 269-276.
- Crawford, T., Chang, K. Y. J., Nila, F., Subramaniam, P., Bethune, L., Parkinson, D., & Villeneuve, M. (2023). The Intersectionality of gender, sexual identity, and disability in disaster risk reduction in OECD countries: A rapid scoping review. *Disabilities*, 3(4), 562-578.
- Çelik, E. "Doğal Afetler ve Uluslararası Hukuk: Afet Durumunda Kişilerin Korunmasına İlişkin Taslak Maddeler ve İnsan Hakları." *Ankara Barosu Dergisi* 81, (Deprem Özel Sayısı-1 Kamu Hukuku Ekm 2023): 99-127. DOI: 10.30915/abd.1380914
- Doocy, S, Daniels, A, Murray, S, and Kirsch, T D. (2013). "The Human Impact of Floods: A Historical Review of Events 1980-2009 and Systematic Literature Review." *PLOS Currents Disasters* 2013 Apr 16. Edition 1. <http://currents.plos.org/disasters/index.html%3Fp=6695.html>.
- Dynes, R. R. (1998). Coming To Terms With Community Disaster. *What is a Disaster?: Perspectives on the Question*, 109.
- Frankenberg, E., Nobles, J., & Sumantri, C. (2012). Community destruction and traumatic stress in post-tsunami Indonesia. *Journal of Health and Social Behavior*, 53(4), 498-514.
- Gim, J. & Shin, S. (2022). Disaster vulnerability and community resilience factors affecting post-disaster wellness: A longitudinal analysis of the Survey on the Change of Life of Disaster Victim. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 81, 103273.
- Hapsari, E. D., Nisman, W. A., Lusmilasari, L., Siswishanto, R., & Matsuo, H. (2009). Change in contraceptive methods following the Yogyakarta earthquake and its association with the prevalence of unplanned pregnancy. *Contraception*, 79(4), 316-322.
- Ikeda, K. (1995). Gender differences in human loss and vulnerability in natural disasters: a case study from Bangladesh. *Indian Journal of Gender Studies*, 2(2), 171-193. <https://doi.org/10.1177/097152159500200202>.
- Kümbetoğlu, B. (2002). Afetler Sonrası Kadınlar ve Yoksulluk. *Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı*, 129-142.

- Leyser-Whalen, O., Rahman, M., & Berenson, A. B. (2011). Natural and social disasters: racial inequality in access to contraceptives after Hurricane Ike. *Journal of Women's Health, 20*(12), 1861-1866.
- Llorente-Marrón, M., Díaz-Fernández, M., Méndez-Rodríguez, P., & González Arias, R. (2020). Social vulnerability, gender and disasters. The case of Haiti in 2010. *Sustainability, 12*(9), 3574.
- Özdemir, A. (2023). Afet yönetiminde belediyelerin rolü. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 12*(2), 828-839.
- Özdemir, Z. (2024). Analysis of Disaster Response Social Policies From Gender Perspective: The Case of 6 February Earthquakes (Master's thesis, Middle East Technical University (Turkey)).
- Pradhan, E K, West, K P, Katz, J, LeClerq, S C, Khatry, S K, and Shrestha, S R. 2007. "Risk of Flood-related Mortality in Nepal." *Disasters, 31*(1): 57-70.
- Rubbia, G. (2022). Natural hazards and earthquake science: Gender matters. *Frontiers in Earth Science, 10*, 1033321.
- Sugimoto, J D, Labrique, A B, Ahmad, S, Rashid, M, Shamim, A, Ullah, B, Klemm, R D W, Christian, P, and West, K P. 2011. "Epidemiology of Tornado Destruction in Rural Northern Bangladesh: Risk Factors for Death and Injury." *Disasters, 35*(2): 329-345.
- Thurston, A. M., Stöckl, H., & Ranganathan, M. (2021). Natural hazards, disasters and violence against women and girls: a global mixed-methods systematic review. *BMJ Global Health, 6*(4), e004377.
- Tiglioglu Gümüs, G. E. (2023). "Do You Hear My Voice?": LGBTIQ+ Solidarity and Resistance in Kahramanmaraş Earthquake in Türkiye through Lubunya Earthquake Solidarity Network.
- Yamashita, A. (2024). Being LGBT in disasters: Lived experiences from Japan. *Beyond Diversity, 73*.

e-kütüphane

Raporda yer alan kaynaklara ve bu alandaki diğer raporlara erişmek için

Raporda yer alan gösterge ve endeks verilerine erişmek için

veri portalı

eğitim portalı

Rapora ait eğitim videosuna ve diğer CEİD eğitim videolarına erişmek için

Raporun yazarı olan uzmanlara ve diğer uzmanlarımıza erişmek için

uzman havuzu